

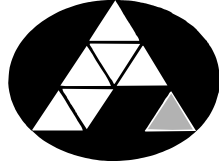
POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU,
Kuvataiteen koulutusohjelma

Satu Niemi

KIRKASTUVA TOTUUS JA TAITEILIJAN ETIIKKA

Opinnäytetyö

Syksy 2011

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
joulukuu 2011
kuvataiteen koulutusohjelma

Sirkkalantie 12 A
80100 JOENSUU
p. (013) 260 6906

Tekijä

Satu Marika Niemi

Nimeke

KIRKASTUVA TOTUUS JA TAITEILIJAN ETIIKKA

Tiivistelmä

Mitä on taide? Mitä on totuus? Opinnäytetyössä käsitellään taiteilijan etiikkaa taiteen ja totuuden lähtökohdista. Näkökulma on kristityn taiteilijan. Kysymys on totuuden välittämiseen liittyvistä eettisistä ongelmista, kuten taiteilijan vallasta yleisöön, totuuden omistamisen mahdollisuudesta, sekä oman ideologian tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Työssä pohditaan, mitkä ovat taiteilijan velvollisuudet ja oikeudet oman maailmankuvansa välittäjänä. Näkökulmana on myös taiteen vastaanottajan vastuu totuuden tulkinnasta.

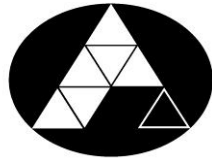
Tärkeimmät kysymykset kulminoituvat Kirkkauden päivä -triiptyykin luomisprosessiin. Mustavalkoinen teos on valkoiselle pahville mustekynillä ja tusseilla piirretty. Siinä on käytetty myös kollaasitekniikkaa. Kooltaan teos on 3 x 120 cm x 90 cm. Teos on ollut esillä joensuulaisessa taidegalleria Ahjossa keväällä 2011.

Taiteilijalla on aina oma taustansa ja maailmankuvansa, josta hänen ideansa ja työskentelynsä muodostuvat. Valmis teos on tekijänsä puheenvuoro, johon hän kutsuu vastaanottajan mukaan. Oman todellisuuskäsityksen esillä pitäminen ei automaattisesti ole väärää vallankäyttöä. Taiteilijan velvollisuus on tunnistaa omat lähtökohtansa ja toimia niistä käsin rehellisesti. Valmis taideteos voi parhaimmillaan välittää tekijänsä todellisuuskokemuksen vastaanottajalle dialogisesti sortumatta propagandaan.

Kieli
suomi

Sivuja 54
Liitteet 3
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
totuus, propaganda, uskonto, taiteilijan etiikka

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2011
Degree Programme in Fine Arts
Sirkkalantie 12 A
FIN 80100 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 6906

Author
Satu Marika Niemi

Title
The brightening truth and artist's ethics

Abstract

What is art? What is truth? This thesis analyses artist's ethical choices from a Christian artist's point of view in the context of art and truth. It is about ethical problems connected to disseminating truth. These problems are, for example, dealing with questions of artist's power over the audience, possibility of owning the truth, and recognizing and confessing one's own ideology. This thesis studies an artist's responsibilities and rights as a disseminator of his own worldview. One point of this thesis is also connected to the recipient's responsibilities during his analyzing process while examining the truth of a piece of art.

The most important questions of the thesis are based on the creation process of the triptych *Kirkkauden päivä* (the Day of Brightness). This black and white picture was drawn in to white cardboards with ballpoint pens, ink and felt-tip pens, but it also includes collage. The size of the triptych is 3 x 120 cm x 90 cm. The picture was presented in an exhibition in art gallery Ahjo in Joensuu at spring 2011.

It was concluded that an artist always has his own worldview, that effects on his ideas and working process. A piece of art is artist's address in a dialogue, into which he wants to take the recipient along. Keeping up one's worldview is not automatically a wrong way of using power. An artist's responsibility is to recognize his fundamental points and then based on these points act genuinely. A good piece of art can disseminate the artist's points of views in a dialogue, without using any kind of propaganda.

Language
Finnish

Pages 54
Appendices 3
Pages of Appendices 6

Keywords

truth, propaganda, religion, artist's ethics

Sisältö

tiivistelmä

abstract

1. Johdanto.....	3
2. Viitekehys.....	5
3. Kokemukseni oikeasta taiteesta.....	8
3.1. Oikea taide.....	8
3.2. <i>Kirkkauden päivä</i> – henkinen prosessi.....	10
3.3. Tekniset valinnat.....	14
3.4. Valmis teos.....	18
4. Taiteesta ja totuudesta.....	22
4.1. Miten taidetta on yritetty määritellä.....	23
4.2. Mitä totuus on?.....	27
5. Taiteilijan etiikka.....	32
5.1. Totuuden välittäminen: taiteilijan oikeus ja velvollisuus.....	32
5.2. Propagandan riski ja kommunikaatio.....	35
6. Tulkitsijan vastuu.....	44
7. Päätelmät.....	50
Lähteet.....	53

Liitteet

Liite 1	<i>Kirkkauden päivä</i> -teoskuvat
Liite 2	Yksityiskohtia teoksesta
Liite 3	Valokuvia <i>Koetus</i> -näyttelystä

1. Johdanto

Tämä opinnäytetyö käsittelee keväällä 2011 tekemääni *Kirkkauden päivä*-triptyykiä ja sen syntyprosessia. Prosessiin kuuluivat sitä edeltävät yleiset pohdinnat taiteen olemuksesta ja sen kuluessa heränneet ajatukset taiteen ja totuuden välisestä suhteesta. Tähän on liittynyt erityisesti oman todellisuuskäsitykseni ja hahmottamani kristillisen totuuden olemuksen välittämiseen liittyvä eettinen pohdinta. Olen joutunut punnitsemaan propagandan riskiä tiedon välittämisessä, sekä taideteoksen funktiota sinänsä: kärsiikö se, jos se on alisteinen totuuden välittämiselle.

Kirkkauden päivä-triptyyki oli esillä joensuulaisen taidegalleria Ahjon Sysi-salissa maaliskuussa 2011 yhteisnäyttelyssä viiden muun kuvataideopiskelijan opinnäytetöiden kanssa. Yhteisnäyttelyn nimeksi valikoitui *Koetus*, koska se viittasi opiskelijoiden yhtenevään kokemukseen teoksien syntyprosessien koetuksenomaisuudesta. Oma koetukseni teoksen konkreettisessä tekovaiheessa liittyi ennen kaikkea oman tekemisen arvottamiseen ja pohdintaan siitä, mitä on oikea taide ja teenkö minä sellaista.

Raportissani selvitän *Kirkkauden päivä* -teoksen syntyprosessia, mutta käytän kyseistä teosta myös tapausesimerkkinä pohtiessani eri teorioiden valossa totuuden ja taiteen välistä suhdetta, oikean taiteen olemusta ja totuuden välittämisen etiikkaa niin taiteilijan itsensä kuin hieman vastaanottajankin kannalta. Olen pohtinut jo useamman vuoden ajan pyrkiessäni tekemään taidetta kysymyksiä, jotka liittyvät taiteen tekemiseen ja omaan näkemykseeni todellisuudesta. Ovatko taiteen funktiot, mitä ne sitten ovatkin, ristiriidassa totuuden funktioiden kanssa ja ovatko ne yhteensovitettavissa? Mikä on minun roolini taiteilijana: minullahan on muitakin rooleja, joilla on kiistattomia kiinnekohtia totuuden etsimiseen kristittyinä, totuuteen sitoutumiseen ja totuudessa

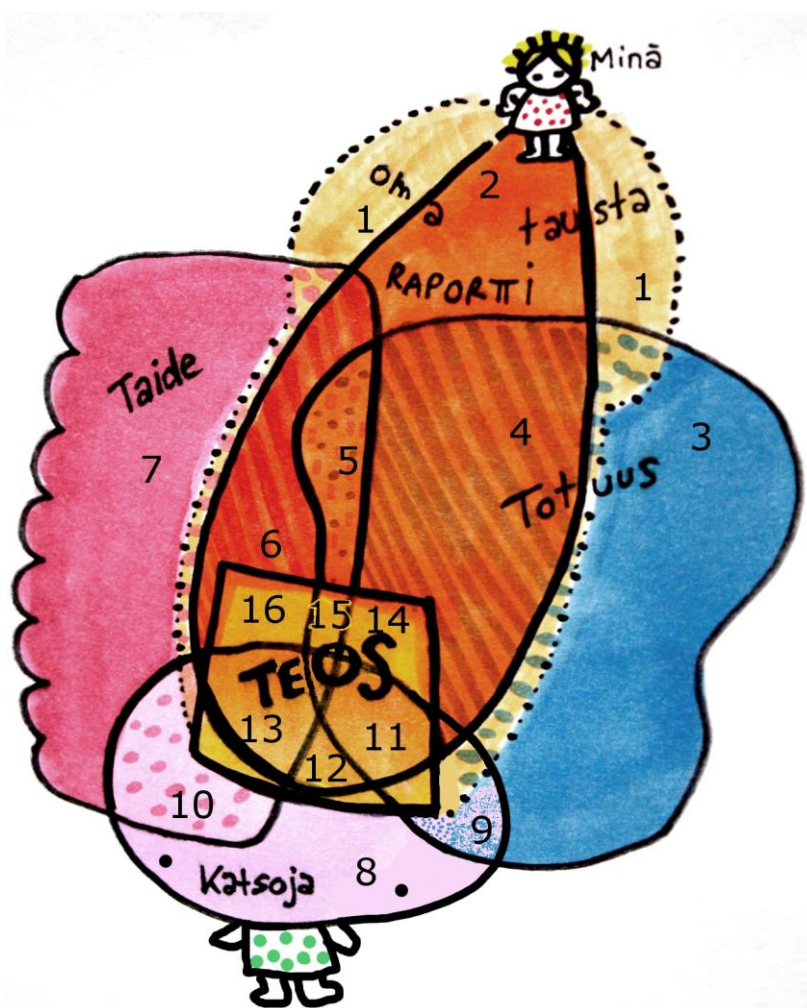
elämiseen? Kysymys taiteilijan vastuullisuudesta viestin välittäjänä kuuluu myös tähän ongelmakenttään. Sitä ei voi ohittaa olankohautuksella.

Raportissani pyrin vastaamaan suuntaa-antavasti ainakin seuraavanlaisiin kysymyksiin: kuinka välitän taiteen kautta omaa todellisuuskäsitystäni; syyllistynkö siinä propagandaan, ja toisaalta: eikö aikuisella yleisöllä ole aina vastuu omasta tulkinnastaan taiteen äärellä? Mitä taiteen olemuksesta ylipäänsä voidaan sanoa, entä kuinka totuutta on yritetty määritellä? Mikä on taiteen suhde totuuteen tai todellisuuteen? Kuinka voin taiteiljana, tai sellaiseksi pyrkivänä, olla rehellinen totuuden ja taiteen välisille velvoitteille? Millainen teos *Kirkkauden päivä* loppujen lopuksi eetisiltä perusteiltaan on?

2. Viitekehys

Oheisessa kuvassa esitän opinnäytetyöni raporttiosion sisällön ja viitekehksen visuaalisessa muodossa.

Käsittelen tässä työn osa-alueet ja näkökulmat niiden numeroiden pohjalta, jotka jotka olen merkinnyt kuvaan 1: numero yksi kuvan ylälaidassa kuvastaa omaa taustaani, josta asioita tarkkailen. Tässä mielessä en usko sataprosenttiseen objektiivisuuteen, koska tutkimukset tehdään aina jostakin uskomus- ja maailmankatsomusjärjestelmästä käsin. Oma taustaani ja muuan muassa suhdettani taiteeseen käsittelen luvussa kolme.

Kuva 1. Viitekehys.

Numero kaksi edustaa tätä raporttia. Raporttini ei ole kaikenkattava kuvaus maailmasta, taiteesta ja totuudesta, vaan käsittelee näitä teemoja *Kirkkauden päivä*-teoksen inspiroimana ja tietystä teoreettisesta viitekehystä. Keskeinen teoria koskee taiteen määrittelemistä, totuuden olemusta ja sen eettisesti kestävää esiin tuomista taiteen välityksellä. Työni on siis niin taiteen-, uskonnon- kuin eettisfilosofinen katsaus taiteen ja totuuden väliseen suhteeseen ja siihen, kuinka se ilmenee taiteilijan ja taiteen vastaanottajan oletetussa vuoropuhelussa.

Piirroksessa esiintyvä numero kolme kuvastaa totuutta. Opinnäytetyöprosessini liittyy siihen olennaisesti, mutta olisi suuruudenhullua kuvitella omistavansa totuus siinä määrin, että voisin käsitellä kaiken todellisuuteen liittyvän tämänkaltaisessa raportissa. Se ei tekisi totuudelle oikeutta, joten raporttini käsittelee vain tiettyjä, rajattuja alueita totuudesta (4, 14, 11). Numero neljä kuvaa omaa käsitystäni totuudesta sekä joitakin totuuteen liittyviä filosofisia ja teologisia määritelmiä. Näistä kerron pääasiassa luvussa neljä, mutta teema kantaa koko työn läpi myös muissa luvuissa. Kohta 14 käsittelee *Kirkkauden päivä*-teoksen suhdetta totuuteen, ja kohta 11 lisää tähän vielä kolmannen osatekijän, vastaanottajan. Kohta yhdeksän kuvaa lähinnä sitä, että taideteoksen vastaanottajalla on oma kontaktipintansa totuuteen täysin riippumatta minusta ja teoksestani. Kohtien 11 ja yhdeksän tematiikka korostuu tämän raportin luvuissa viisi ja kuusi.

Numero kahdeksan merkitsee tässä katsojaa, vastaanottajaa tai yleisöä, joka tapauksessa tahoa, joka on vuoropuhelussa *Kirkkauden päivä*-teoksen kanssa. Opinnäytetyöni ulkopuolelle jää katsojapalautteen kerääminen, joten pohdin vastaanottajuutta lähinnä teoreettisesti eettisessä mielessä niin vastaanottajan itsensä kuin viestin välittäjänkin, taiteilijan, näkökulmasta. Numero 11:n kuvatessa minun, teoksen ja katsojan vuoropuhelua totuuden nökökulmasta, numero 12 viittaa siihen, että katsojalla, minulla ja teoksella on varmasti muutakin ajateltavaa kuin totuus. Katsojalla on myös oma suhteensa taiteeseen (10). Minä tuskin taiteilijana pystyn vielä yhden teoksen voimin murtamaan kenenkään taidekäsitystä, minkä vuoksi olen kuvannut viitekehukseen myös numeron 13. Se on sektori, jolla minun ja katsojan taidekäsitykset mahdollisesti kohtaavat taideteoksen välityksellä. Mutta kuten kuvasta näkyy, en minä sen enempää kuin katsojakaan voi omistaa koko taiteen olemusta (7) tai ymmärtää sitä.

Numero kuusi kuvaa omaa käsitystäni taiteesta esimerkkiteorioiden ja omien kokemuksieni valossa, ja numero 16 konkretisoi tämän taidekäsityksen ilmenemisen *Kirkkauden päivässä*. Samaisessa teoksessa myös pohdin totuuden ja taiteen välistä suhdetta (15), mutta koska tällaisella yksittäisellä aloittelevan taiteilijan teoksella tuskin voidaan käsitellä koko aihetta kattavasti, tarvitsen vielä yhden sektorin (5) kuvastamaan taiteen ja totuuden välistä suhdetta itsessään. Tämä aihe on keskeinen työni kannalta. Käsittelen tätä suhdetta pitkälti eettis-filosofisesti, ja se näkyy lähes kaikissa opinnäytetyön raportin luvuissa.

Tutkimusnäkökulmani siis perustuu siihen, että en voi täysin objektiivisesti ja ulkopuolelle asettuen tarkastella omaa toimintaani ja teostani. Kun tutkittava kohde, oma kokemus, tulee liian lähelle, on siitä vaikeaa saada objektiivista ja vilpittömän realistista kuvaa. Vaikka kohde olisi itseni ulkopuolella, ennako-oletukseni ja esiyymmärrykseni kuitenkin ohjaisivat minua: jos ei suorastaan valheellisesti, niin ainakin teoreettisen materiaalin valinnassa, sen tulkinnassa ja sitä myöten johtopäätöksissä. Kuitenkin ammattikorkeakoulun fenomenologisesti ohjautuvan paradigman kautta olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman rehellistä työtä, vaikka tutkimuksen kohteena onkin osittain oma lähelle tuleva prosessini. Prosessini muodostaa tutkimusaiheena kuitenkin työstä vain alle puolet teoreettisen taide- ja totuuskäsityksen viedessä pohdintaa enemmän omaan, yleistettävämpään, suuntaansa. Toivon yleistettävyydestä olevan hyötyä myös muille alan ihmisille.

Työssäni keskeisiä käsitteitä ovat filosofia, representaatio, totuus, todellisuus, taide, eettisyys, dialogisuus, relativismi, propaganda, vastaanottaja ja tulkinta. Näiden termien merkitys käy ilmi kussakin tekstiyhteydestä. Kolmannessa luvussa käsittelen omaa kokemustani taiteesta hyvin arkikielisesti ja kerron *Kirkkauden päivä* -teoksen syntyprosessista. Neljännessä luvussa pohdin taidetta ja totuutta, viidennessä taiteilijan vastuuta, dialogisuutta ja propagandaa ja kuudennessa vastaanottajan vastuuta teoksen tulkinnasta.

3. Kokemukseni oikeasta taiteesta ennen ja nyt

3.1. Oikea taide

Hain alunperin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kuvataiteilija-linjalle vuonna 2007 voidakseni tehdä niin sanotusti “oikeaa” taidetta. Tarve taiteen tekemiseen on ollut minulla aina. Olen kokenut olevani väärällä alalla niin kauan, kunnes uskaltauduin toteuttamaan unelmaani kuvataidekoulutuksessa. Nykyisin en tiedä, oliko kyseessä lopultakaan unelma, sisäinen pakko, vai minuun syvälle juurtuneen suorittajan vaatimus olla paras kaikessa, johon minulla on luontaista taipumusta.

Pelkästään piirtämällä – sitä tein kotona – ei mielestäni oikeaa taidetta voinut tehdä. Tämän väärän kuvitelman syntyyn olivat ehtineet vaikuttaa monet tekijät, yhtenä niistä omaksumani pinnallinen ja maallikkomainen taidediskurssi. Vastavoimana tälle diskurssille repi yliopistollinen koulutukseni, jonka pääaine kirjallisuus käsitteli hyvin syväluotaavasti taiteen arvoa koskevia kysymyksiä. Lapsuuden kotini asenteet ja taiteellisesti lahjakas aviomieheni eivät myöskään voineet olla vaikuttamatta ajatuksiini taiteen laadun olemuksesta ja merkityksestä. Ajattelin, että piirtäminen täytyy oikeuttaa tekemällä siitä vaikkapa taidegrafiikkaa, jolloin se muuttuu “oikeaksi” taiteeksi; silloin sitä voisi myös myydä suurina vedosmäärinä.

En osannut opintojen alkaessa maalata kelvollisesti, hallinnut kattavasti taidegrafiikan tekniikoita, saati ollut perillä kuvanveistosta. Osasin vain piirtää, joskaan en ollut kykyihini tyytyväinen. Kun pääsin ammattikorkeakouluun, ajattelin, että nyt minusta tulee oikea taiteilija. Jos sitä ei uskottaisi töideni perusteella, voisin aina vilauttaa todistusta, jossa lukee: kuvataiteilija AMK. Se voisi sulkea monta suuta, jotka epäilisivät taiteilijuuttani. Tämä oli hatara, mutta kyllin konkreettinen asia, johon tarttua itseni motivoimiseksi. Ongelmaksi jäivät mielikuvissani ne suut, joita pelkällä koulutodistuksella ei voisi vaientaa. Kriitikot, elitistit, ne, joilla on yliopistollista

taidefilosofian ja -historian tuntemusta. Lopultakaan pelkkä kuvataiteilijan koulutuksesta saatava paperi ei riittäisi vakuuttamaan edes minua itseäni, joka taidan edelleen olla ankarin kriitikoni. Minulla on tehokkaat välineet itseni alaslyömiseen, humanistisen (nykyisin filosofisen) tiedekunnan maisterikasvattina olen voinut sortua ankaraan elitismiin itsekin.

Koko opintojeni ajan olen tavallaan yrittänyt “myydä itseäni” kuvittelemalleni taiteen vastaanottajien yleisölle. Ongelmallista on ollut yrittää revetä sekä elitististen, koulutettujen kriitikkojen suuntaan samanaikaisesti, kun olen yrittänyt miellyttää taidetta vieroksuva ja sitä oudoksuva maallikkoa. Oman äänensä on tuonut mukaan jo edesmennyt kuvasuunnittelija-äitini, joka pienestä lapsesta asti on vuoroin kritisoinut töitani ja vuoroin yrittänyt saada ne “olemaan myyviä” eli taloudellisesti kannattavia. Lapsuuteni kodissa taiteen tai “taiteen” tekemisellä itsellään ei ole ollut muuta kuin välinearvo.

Pienestä asti olen ollut hyvin kriittinen töitani kohtaan. Onnistuneet työt ovat tuoneet iloa vain rajatusti, koska ne eivät syystä tai toisesta ole olleet myyntikelpoisia. Niistä olisi aina pitänyt olla kehittämässä tuotteita myyntiin. Äidilläni oli alan yritys, jota kautta muutamat työni menivätkin levitykseen jo ollessani teini-ikäinen. Tein näitä töitä äitini käskystä tai innostamana, riippuu näkökulmasta. Omaksi iloksi tekeminen ei ollut suuressakaan arvossa. Taiteella oli kodissamme välinearvo, vaikka ulospäin se saattoikin näyttää valistuneelta taiteilijakodilta. Se, mikä näkyy ulospäin, ei aina ole totta.

Jossakin AMK-opintojeni vaiheessa aion jopa erikoistua maalaustaiteeseen, vaikka minulla ei ole taidemaalariksi luontaisia taipumuksia yhtä paljon kuin piirtäjäksi. Maalaustaide vain tuntui olevan Oikeaa taidetta isolla alkukirjaimella. Moni kadunmies ei tuntunut ymmärtävän, mitä kuvataiteilija oikein tekee. Jotkut ovatkin kysyneet, tuleeko minusta taidemaalari. Maalaaminen tuntui arkikokemukseni mukaan tarkoittavan samaa kuin taiteen tekeminen, mikäli asiantuntemattomia oli uskominen.

Itse olin sen verran enemmän perillä asioista, etten ymmärtänyt asiaa ihan yhtä kapeasti, mutta melko kapeasti kuitenkin, omalla tavallani kieroutuneesti.

Toisena opiskeluvuotena aloin jo rohkaistua sen verran, että annoin itselleni kohtalaisen oikeuden piirtää, ihan vain piirtää. Asiaa edesauttoi opettaja Teijo Karhu, joka vilpittömästi ihmetteli, miksi oikeutan piirtämisen grafiikan tekemisellä. Piirtäminen on aina ollut kiistattomasti vahvin lajini. Kuvanveisto ja maalaaminen tulevat kaukana perässä. Taidegrafiikka on minulta tietenkin luonnistunut piirtämistaidon ansiosta, mutta kuten sanottua, sekin on ollut vain tekosyy päästä piirtämään. Oli helpottavaa ja aluksi hieman tuohduttavaakin kuulla vastadiskurssia aiemmin omaksumalleni kapealle taidekäsitykselle.

3.2. Kirkkauden päivä - henkinen prosessi

Tässä alaluvussa kerron asioiden etenemisen ideasta valmiiksi *Kirkkauden päivä*-teokseksi, vaikka kokemukseni ei täyttäne tiettyjä ennakko-oletuksia siitä, kuinka tällaisten teoksien kenties tulisi syntyä. Mutta ehkä ainoa oikeaa tapaa tehdä teos ei olekaan. Sikäli kuin tämä raportti kuvaa omaa prosessiani, minun on oltava rehellinen siitäkin huolimatta, että teoksen syntyprosessi ei vastaa mielikuvaani yleisesti hyväksytystä luomisprosessista. Ja toisaalta – tämänkaltaisessa kokemuksellisessa työssä en voi peitellä sitä vakaumusta, joka minulla on.

Muiden ihmisten, tai oman mielikuvani muista ihmisistä, miellyttäminen yhdistettynä hataraan käsitykseeni oikeasta taiteesta on vaikuttanut opintojeni loppuvaiheeseen asti. Tämän käsityksen kanssa kävin kamppailua myös siinä vaiheessa, kun olin jo päättänyt toteuttaa opinnäytetyöni piirtämällä. Käsitys oikean taiteen luonteesta – ja kumartelu/pyllistäminen moneen suuntaan yhtäaikaisesti – ohjasi kuitenkin aluksi myös piirtämistä, vaikka piirtämisen valitseminen maalamisen ja grafiikan kustannuksella

sinänsä olikin erävoitto. Erävoitto kenestä, tai mistä? Ehkä omasta suorittamisen ja miellyttämisen pakostani.

Kirkkauden päivä-teoksen idea syntyi minulle jo keväällä 2010. Istuin parvekkeella ja pohdin, millaisen teoksen tekisin, jotta se niin sanotusti palvelisi Jumalaa. Jumalan palveleminen on ollut elämäni ohjaava motiivi jo vuosia, mitä ilman kaikki tekeminen tuntuu merkityksettömältä. Tietenkään tämä ei tarkoita sitä, että olisin jollakin tapaa hieno tai muita parempi ihminen, saati uskottavampi taiteilija. Kristittynä olen kuitenkin kuullut tällaisen syytöksen monet kerrat. Todellisuudessa pikemminkin oma vajavaisuuteni näyttää rumat kasvonsa kiitettävänkin ahkerasti. Nämä ajatuskulut ovat osa elämäni syvästi vakaumuksellisena kristittynä, mutta nämä kipupisteet eivät ole tulleet minulle Jumalan tai Raamatun, vaan oman täydellisyyteen pyrkivän luonteeni ja suorituskeskeisen kotikasvatukseni hedelminä. Irtaantuminen kuvitellusta “oikeasta tavasta elää”, vääriltä tahoilta opitusta elämänarvoista ja oman olemassaolon lunastamisesta suorittamalla ovat asioita, joista pyrin eroon etsimällä aktiivisesti sitä totuutta, joka tekee minut vapaaksi. Tämä totuus ei voi olla lähtöisin minusta itsestäni, sillä kuten todettua, hyvin vähän omasta minästäni on säilynyt puhtaana ja totuudenmukaisena. Nämä ovat asioita, joiden kanssa todennäköisesti kamppailen loppuelämäni ajan. Minulla on kuitenkin syvä tietoisuus siitä, että Jumala ei aseta minulle ahdasta karsinaa, josta käsin toimia, elää tai tehdä taidetta. Tällaiset karsinat ovat ihmisten tekoa, ja vain totuus voi pistää ne palasiksi. Tähän pyrin: pääsemään itseni ja muiden ihmisten rakentamasta karsinasta. *Kirkkauden päivä*-prosessi oli jälleen pieni edistysaskel totuuden suuntaan, tällä kertaa oman taiteen tekemiseen liittyen.

Karsina-sidonnaisen ajattelun hedelmänä väkisin mieleen tulevat kiiltokuvamaiset kuvat Jeesuksesta tuntuivat opinnäytetyön vaihtoehtona puistattavilta, alleviivaavilta ja teennäisiltä. Ja mitä hyötyä niistä olisi? Sellaisia on jo kylliksi. Myös tulevan taideteoksen funktio mietitytti: kuinka palvella Jumalaa ja tehdä samalla taidetta, joka ei ole funktionaalista tai jollakin muulla tavalla alisteista muille kuin taiteen omille vaatimuksille. Lopultakaan ne tavat, joilla Jumalaa ylipäänsä voi palvella, tuntuivat helposti liikaa ihmisten, ennen kaikkea itseni, rajaamilta. Ihan kuin Jumalaa voisi

palvella vain hyvin kapeasti määritellyllä sektorilla ja vain tietyillä tavoilla. Tällainen ennakoasenne rajoitti minua siitäkkin huolimatta, että tiedostin rajoittuneisuuden olevan ihan omaa “ansiotani”. Jumalan palvelemisen luonne ei voi olla kapeaa ja ihmisten tekemiin sääntöihin perustuvaa. Ihmisten tekemät säännöt vain kahlitsevat helposti, varsinkin jos miettii liikaa mitä muut ajattelevat. Ja ehkä omassa tapauksessani nämä “muut” olivat kuviteltua joukkoa. Ennen kuin pystyin todella aloittamaan opinnäytetyön suunnittelemisen luonnoksien tasolla, jouduin tietenkin karsimaan kaikki tällaiset ihmistekoiset rajoitukset. Saman asian voisi ilmaista myös toisin päin: minun täytyi suostua antamaan Jumalalle vapaat kädet, että saisin häneltä vilpittömän ja rajoittamattoman innoituksen. Niin asiassa myös kävi. Totuus osoittautui hedelmälliseksi inspiraation lähteeksi.

Hiljentyneenä itsekseni opinnäytetyötä koskevaan pohdintaan mieleeni tuli kuin tyhjästä hyvältä tuntuva ajatus, joka myös päättyi lopulliseksi *Kirkkauden päivä* -teokseksi puolentoista vuoden kuluttua tämän mielikuvan saamisesta. Mielikuva oli niin selkeä, että sen pystyi siirtämään lähestulkoon suoraan paperille. Jumalan rajoittamattomuus ja oma rajoittuneisuuteni iskivät kipinää tämän puolentoista vuoden aikana monet kerrat, kun yritin lähteä viemään alkuperäistä ideaa tahallisesti vääriin suuntiin. Motiivinani luonnollisesti sama vanha kuvitelma siitä, millaista oikean taiteen muka pitäisi olla – karsinanäkökulmasta katsottuna.

Sain mielikuvan mustavalkoisesta teoksesta, jossa olisi paljon ihmisiä, joiden ilmeet, asennot ja valon sekä varjon liikkeet kuvaisivat heidän suhdettaan Jeesukseen, kirkkauteen tai totuuteen. Koin, että nämä kolme asiaa voi samastaa keskenään. Osa ihmisistä olisi kääntynyt valosta pois päin, osa sitä kohti ja osa hoippuisi välivaiheilla. Koko teoksen idea olisi tutkia ihmisten suhdetta totuuteen, joka mahdollisesti tuntuisi teoksen hahmoista epämielilyltä, kiehtovalta, epäuskottavalta, ahdistavalta, tekopyhältä, lohdulliselta ja niin edelleen. Nämä asenteet näkyisivät ei vain asentoina, vaan myös valona ja varjoilla kasvoilla. Samalla asetin itselleni melkoisen teknisen

haasteen. Toinen haaste oli pohtia mahdollisimman monipuolisesti ja syväkenteisesti ymmärtäen hahmojen motiiveja ja sisäistä kamppailua.

Kuva 2. Ensimmäisiä luonnoksia.

Tavoilleni ominaisesti selailin idean saatuni Raamattua ja toivoin löytäväni sieltä jotakin aihetta syventävää. Sattumanvaraisesti avatulta aukeamalta silmilleni hyppäsi seuraava jae:

He eivät ole kääntäneet kasvojaan minun puoleeni, selkänsä he ovat minulle kääntäneet. Vaikka minä jatkuvasti olen opettanut heitä, he eivät ole kuunnelleet minua eivätkä ottaneet varteen opetustani. (Jer. 32:33.)

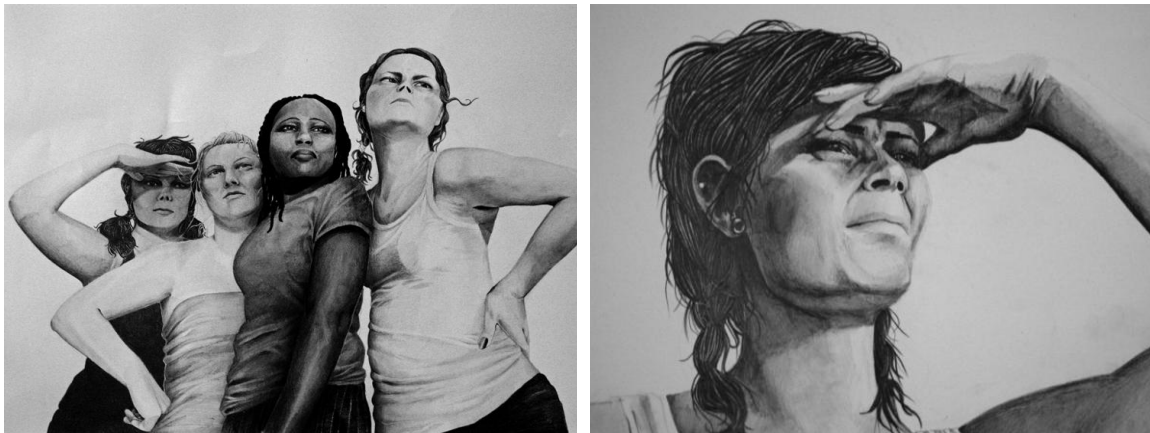
Raamatun jakeen minä-puhuja on Jumala, joka on tuskastunut siihen, kun hänelle rakkaat ihmiset eivät enää noteeraa häntä, vaan ovat tulleet ylpeiksi. Kuin itsestään löytynyt Raamatun kohta sai minut sisäisesti vakuuttuneeksi siitä, että olen aihevalintani kanssa hyvinkin oikeilla jäljillä. Olihan melkoinen sattuma, mikäli joku sattumiin usko, että sattumanvarainen otanta kirjasta kuin kirjasta vahvistaa tarkalleen juuri mieleen tulleen aihevalinnan. Nämä ovat – tietenkin – uskonvaraisia asioita. Uskon varassa

toimiminen on kuitenkin minulle tavoiteltava asia, ja niinpä päätin toimia siten opinnäytetyönikin suhteen.

3.3. Tekniset valinnat

Rohjettuani valitsemaan piirtämisen taiteentekemisen mediaksi, pyrin aluksi tietynlaisella piirrostyylillä vakuuttamaan kuvitellun yleisöni. Päätin siis pyrkiä valokuvatarkkaan esittämisen tapaan. Se jos mikä vakuuttaisi kadumiehet. Ajattelin, että valokuvantarkkuus olisi taidonnäyte, jolla saisin vakuutettua muut (ja itseni) oikeasta taiteilijuudestani. Mutta entäs kun kamera on jo keksitty? Miehenikin totesi, että koska kamerat ovat jo olemassa, pitäisi piirretyn valokuvamaisen tarkan kuvan olla hienempi kuin itse todellisuuden. Melkoinen haaste toteuttaa. Onneksi lähestyvistä opinnäytetyönäyttelystä johtuva ajan rajallisuus tuli esteeksi kaikelle tälle, muutoin ajatusprosessi oikean taiteen ja taiteilijuuden luonteesta olisi voinut jäädä selkiytymättä. Varsinkin, kun oman vajavaisuuden kohtaaminen asiassa kuin asiassa harvoin on miellyttävää.

Tajusin myös, että valokuvantarkkaan piirtämiseen kykenee yllättävän moni, valokuvien jäljentäminen ei suinkaan vaadi taiteellista superlahjakkuutta, lähinnä kärsivällisyyttä ja sopivasti teknistä osaamista.

Kuva 3. Lopullisesta opinnäytetyöstä hyllytettyjä A1-kokoisia piirroksia, joissa valokuvantarkkuus ei tuntunutkaan omalta.

Luovuin valokuvantarkan esittämisen ideasta siis sekä ajan rajallisuuden, että taiteen olemuksen pohdinnan vuoksi. Olin jo ehtinyt tehdä muutaman A1-kokoisen, valokuvantarkan työn, mutta hylkäsin ne. Tein kuvat kesällä ottamieni valokuvien pohjalta. Valokuvaustilanteessa ohjasin mallina olevia tyttöjä asentoihin, joiden ajattelin olevan hyödyksi opinnäytetyöni kompositiossa.

Valitettavasti seuraavakin askel johti minut edelleen harhapolulle: luovuin valokuvantarkasta esittämisestä, mutta ryhdyin etsimään piirroksiini suurilinjaisia, synkkiä sävyjä. Ymmärsin sentään hylätä lyijykynät, mikä osoittautui erittäin viisaaksi valinnaksi. Sen verran olin jo ymmärtänyt, että aloin toteuttaa töitä sarjakuvamaisella tyylillä.

Töiden aloittaminen tuntui erittäin vaikealta, synkistely ei tuntunut kerta kaikkiaan luontevalta. Yritin tällä kertaa olla liian vakava, pyrkiä vakuuttamaan kuvitteleman i yleisön tuskaisella kuvastolla. Sellainen ei kuitenkaan ole koskaan ollut minulle luonteenomaista. Edelleen mieheni riensi apuun, ja ihmetteli minulle ääneen sitä, miksi yritän taas tehdä jotakin sellaista, joka ei ole minulle tyypillistä. Tämä herätti minut

huomaamaan, taas kerran, että pienistä erävoitoista huolimatta yritin taas kumartaa ja pyllistää yhtäaikaa eri suuntiin.

Kuva 4. Toisen askeleen hyllytys: synkistely alkoi tuntua väkinäiseltä.

Merkittävä vaikeus minulle oli alusta asti luonnostelu. Se on aina tuntunut vieraalta, ja se on johtanut lähes kaikissa tekemissäni piirroksissa huonoon lopputulokseen. Luonnostelun myötä alan ikään kuin yrittää liikaa ja joudun huomaamattani karsinaan. Töideni lennokkuus, vilpittömyys ja tilannetaju kariutuvat. Parhaat työni ovat syntyneet lennokkaasti ja turhia suunnittelematta suoraan paperille, kankaalle tai kuparille. Enimmillään olen saattanut tehdä hyvin summittaisen luonnoksen teoksen sommitelmasta, mutta en aina sitäkään. Samalla kun luovuin synkistelystä, luovuin luonnosten tekemisestä. Tuntui kuin iso kivi olisi pudonnut harteiltani. Luonnosteleminen meinasi todellakin mennä aivan liian tekniseksi.

Kuva 5. Luonnostelua viivaimien, taskulaskimen ja langoilla jaotellun kurkistusaukon avulla

Synkistelyvaiheen etu oli siinä, että olin valokuvannut silloisia suunnitelmiani varten suuren määrän valokuvia kolmesta nuoresta miehestä koulun studiossa. Kolmen vapaaehtoisen löytyminen ei ollut vaikeaa, kun lähdin kysellemään heitä oman seurakuntamme kuvioista. Kaikki pyytämäni henkilöt eivät tietenkään suostuneet, mutta tarvitsemani kolme henkilöä kyllä löytyivät suhteellisen kivuttomasti. Jouduin myös miettimään miesten kokoeroja sommittelun kannalta, mikä ei lopultakaan koitunut ongelmaksi luovuttuani ajatuksesta tehdä oheisten luonnoksien mukaisia töitä. Yksi miehistä oli nimittäin huomattavasti kahta muuta pidempi, ja jouduin välillä tosisani miettimään, kuinka saan asetelmat toimimaan. Pystyin onneksi hyödyntämään tätä valokuvamateriaalia lopullisessa työssäni piirtäessäni haastavampia asentoja, mutta mallina olleista miehistä vain yksi päätyi teokseen itsensä näköisenä. Lopullisessa teoksessa jokaiseen osioon tuli hyödynnettyä valokuviin taltioituneita asentoja keskeisiksi hahmoiksi, vaikka muutoin pyrin piirtämään kaikki hahmot ilman mallia.

3.4. Valmis teos

Luonnoksien kanssa on aina käynyt ohraisesti, ne ovat ohjanneet minua itselleni vieraaseen esitystapaan. Lopulta pääsin oikeille raiteille: *Kirkkauden päivän* piirrostyyliksi valikoitui tyyli, joka vastaa töhertämistä, jota teen esimerkiksi puhuessani puhelimesta. Tyyliissä käy ilmi piirtämistäitoni, mutta se ei ole pakotettua, vaan kohtalaisen lennokasta. Aloin piirtää mustalla mustekynällä ja mustalla tussilla suoraan tarkoitusta varten hankkimilleni valkeille 3 mm paksuille 90 x 120 cm kartongeille miettimättä yhtään enempää kuin sillä hetkellä piirtämäni viivaa. Tietenkin riskinä oli kartonkien pilalle meneminen, mikä olisi tuottanut minulle sekä rahallista että ajallista tappiota. Piirtäminen kuitenkin sujui koko ajan paremmin.

Olin pohtinut teoksiin mustan, valkoisen ja harmaan väriskaalaa, enkä ollut keksinyt sen toteuttamiseen vielä ratkaisua alkaessani piirtää ensimmäistä hahmoa. Tämä kertoo myös jotakin työskentelyn luonteesta, joka oli hyvin spontaania ja vapautunutta. Kolmannen hahmon kohdalla tein virheen, jota ei tietenkään voinut pyyhkiä pois käyttämieni välineiden vuoksi. Tämän onnenpotkuksi koituneen virheen ansiosta keksin, että voisin peittää pilalle menneen osan revityllä tekstillä. Minulla oli käden ulottuvilla lapsena koulussa saamani Uusi testamentti. Aloin repiä sitä ja huomasin, että sen lisäksi että sain sillä pilalle menneen kuvan piiloon, sain siitä loistavaa harmaata "rasteria" harmaaksi kentäksi. Naureskelin mielessäni ajatukselle, että joku pitäisi minua pyhänhäpäisijänä. Toiminhan täysin rehellisesti, Jumalan suomasta vapaudesta käsin. Oikein toivoin, että joku tulisi kauhistelemaan touhujani. Vastaus olisi valmiina: eikös Jumalan Sana ole luettavaksi tarkoitettu, samahan se on lukea gallerian seinältä kuin kansien välistä. Siellä se on ainakin esillä, toisin kuin työhuoneeni kirjahyllyssä. Näin teoksesta tuli kollaasi.

Päätin myös olla tekemättä ihmishahmoista perspektiivin mukaisia, vaan piirsin osan suureksi ja osan pienemmäksi. Osa hahmoista on ylösalaisin. Tällä tavoin vapauduin

ajatuksesta vakuuttaa yleisö hienolla teknisellä osaamisella ja perspektiivin kanssa pelaamiselta. Sitä paitsi tämä ratkaisu sekä nopeutti piirtämisprosessia että teki lopullisesta teoksen struktuurista elävämmän. Vaikka osa hahmoista on piirretty valokuvien pohjalta, annoin itselleni spontaaniuden nimissä vapauden ottaa anatomiset rakenteet lähinnä viittellisinä. Niinpä hahmot eivät ole kuin anatomian oppikirjasta, mikä ei edes olisi sopinut vapaasti omasta päästä piirrettyjen hahmojen joukkoon. Valmiissa teoksessa hahmot muodostavat mielestäni ehyen kokonaisuuden, vaikka osa niistä on piirretty suurpiirteisemmin ja naiivimmin kuin muut. Hahmot ovat piirteiltään pitkälti liioiteltuja ja tyylieltyjä, mutta nautin muutamien realistisempienkin hahmojen piirtämisestä mukaan kompositioon. Oikeanpuoleisessa osassa on myös itseironinen, hapannaamainen omakuvani.

Kirkkauden päivä on teos, joka saa eri merkityksiä riippuen siitä, kuinka kaukaa sitä katsotaan. Oma tarkoitukseni olisi, että sitä ei katsottaisi vain etäältä, vaan katsojat uskaltautuisivat myös niin lähelle, että näkisivät lukea rasterina käyttämäni tekstiä. Tekstit tuovat teokseen sen syvyyden ja ovat avain sen tulkittamisessa. Niitä ei ole ladottu pahviin kiinni sattumanvaraisesti. Pelkkä teoksen kaukaa katsominen antaa maksimissaan esteettisen elämyksen, koska nähdäkseni teoksen rytmi hahmoineen ja kontrasteineen on itsessään silmää miellyttävä. Triptyykissä tapahtuu paljon, ja kokonaisuutta ei voi havaita liian läheltä. Lisäksi katseen on helppo tarkentua ihmiskasvoihin. Kuitenkaan tämä ei riitä sinänsä, jos teoksesta haluaa tehdä uskottavan tulkinnan. Lähemmäs on mentävä, mutta se vaatii katsojalta viitseliäisyyttä ja ehkä uskallustakin. Ei taideteokseen kuitenkaan tarvitsisi suotta pitää kunnioittavaa välimatkaa.

Kuvan ja sanan elimellistä kokonaisuutta kutsutaan ikonotekstiksi. Arkisimmillaan tämä ilmenee sarjakuvissa. Termin osat tarkoittavat kuvaa (ikono-) ja sanaa (-teksti). *Kirkkauden päivä* on taideteos, jossa on paljon ikonotekstin elementtejä: se näyttäytyy tulkitsijalle täysin erilaisena riippuen siitä, katsotaanko teosta kaukaa pelkkänä kuvana, vai lukuetaisytydeltä, jolloin rasterina käytetyt tekstielementit alkavat ohjata kuvan tulkintaa. Tällöin eri elementtien

vuorovaikutuksellinen yhteistyö toimii, mutta se vaatii niin sanotun ulkopuolisen tekijän, joka voi olla esimerkiksi *Kirkkauden päivän* tapauksessa viesti, jonka taiteilijana haluan asettaa keskustelun piiriin. (Mikkonen 2005, 8.)

Opinnäytetyönä tekemässäni teoksessa *Kirkkauden päivä* ympyrä on sulkeutunut: tulin ammattikorkeakouluun opiskelemaan tullakseni oikeaksi kuvataiteilijaksi ja oikeuttamaan piirtämiseni taidegrafiikalla. Lopulta valmistun piirtämällä, oman mittapuuni mukaan jopa spontaanisti töhertämällä tietämättä seuraavan viivan paikkaa. Mutta kuinka ollakaan, olen työni lopputulokseen tyytyväisempi kuin mihinkään aikaisempaan taiteelliseen tuotokseeni. Sain tehdä työn itse rakentamani karsinan ulkopuolella, mutta se vaati pitkän prosessin.

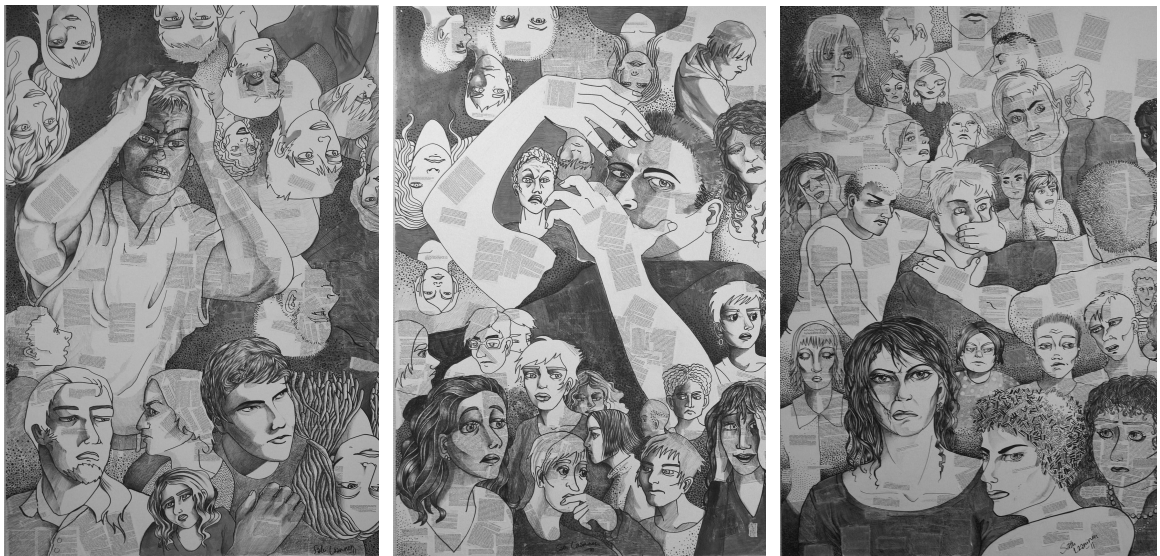
Lopullinen teos on sarjakuvamainen. Tästä seikasta sanomalehti Karjalaisen kriitikko, toisin kuin minä itse, ei sanavalintojensa perusteella vaikuttanut innostuneelta.

Satu Laaninen käsittelee triptyykissään *Kirkkauden päivä* uskonnollisia kysymyksiä. Taitavasti mutta hieman sarjakuvamaisesti piirretyt ihmishahmot Laaninen kuorruttaa raamatunlauseilla. Mustavalkoinen kollaasi toimii melko hyvin. (Olli Sorjonen, Karjalainen 3.4.2011, 23.)

Olen toisaalta harmistunut kriitikon asenteellisuudesta sarjakuvamaista ilmaisua kohtaan, mutta toisaalta olen tyytyväinen siihen, että tulin asettuneeksi nimenomaan kapeaa taidekäsitystä vastaan – sarjakuvamaisen ilmaisun ymmärtämättömyys kertoo mielestäni kapeasta tavasta ymmärtää taiteen olemusta. Toisaalta kyse on makuasiasta, mutta toisaalta ihmettelen kriitikon totemuksen rakennetta: työ on taitava mutta sarjakuvamainen; ikään kuin sarjakuvamainen tyyli olisi jollakin tapaa helpompi kuin jokin muu ja siten vähentäisi teoksesta saatavia “taitopisteitä”. Näinhän asia ei kuitenkaan ole, tyyllittely jos mikä vaatii taitoa ja näkemystä. Siinä juuri näkyy oma persoonallinen otteeni. Olen tietenkin pettynyt siihen, että alueen laajalevikkisimmän

lehden kriitikko ei ole paremmin asioista perillä. Samoin minua hieman lannisti se tapa, jolla kriitikko leimasi työni “uskonnollisia aiheita käsitteleväksi”. Määritelmä tuntuu asettavan teoksen aika kapeaan viitekehykseen. Kielitiedettä opiskelleena en myöskään voinut olla harmistumatta sanavalintaan “kuorruttaa”, joka omaan korvaani särähti arvottavalta ilmaukselta. Kuorutus tässä yhteydessä kuulostaa siltä, kuin olisin pakonomaisesti levittänyt Raamattuni teokseen ja peittänyt siten itse teoksen. Kriitikko ehkä syyllistyi esineellistävään haltuunottamiseen, eli juuri siihen, mitä itse olen teoksellani halunnut välttää.

Pieni vihainen ääni minussa huutaa, että pitäisi ruveta kriitikoksi itekin. Minullahan olisi siihen pätevyys. Haluan tehdä taidetta rehellisenä itselleni, vaikka se vaatisikin jatkuvaa kuviteltujen ja tosien vaatimuksien kumoamista. Eniten se vaatii kuolemista vaatimuksille, joita yliminäni ääni latelee edelleen, karsinasta ulos tulemista.

Kuva 6. Valmis teos: *Kirkkauden päivä*-triptyyki, 3 kpl 90cmx120cm -kokoista teosta. (Isommat kuvat liitteessä 1).

4. Taiteesta ja totuudesta

Martin Heideggerin mukaan olemassaolemista koskevat keskeiset kysymykset kuuluvat taiteeseen, varsinkin kun kyse on suurista taideteoksista. Taideteoksiin kuuluu olemisen problematiikka hänen mukaansa siksi, että niissä “tapahtuu totuus”. Kun tämä totuus tapahtuu, saa vastaanottaja aavistuksen jostakin sellaisesta, jonka kanssa on tosin päivittäin tekemisissä, mutta joka jää silti hänelle tavallaan vieraaksi. Taiteen totuudessa on kyse olemisesta sinänsä. (Heidegger 1995, 34,38.)

I.A. Richardsin mukaan taiteessa on olennaista kokemusten välittäminen eikä päätarkoitus ole siinä pyrkiä tieteelliseen tietoon tai totuuteen. Charles Morrisin mukaan puolestaan taiteen roolina ihmiselämässä on ihanteiden muotoileminen, ja sen osoittaminen, mihin elämässä kannattaa pyrkiä. (Richards 1950, Morris 1964, Vuorisen 1997, 91 mukaan.) Ernst Cassirerin taidenäkemyks on Morrisin ja Richardsin kanssa yhteneväinen siinä, että totuuden tavoittelussa taide ei kilpaile tieteen kanssa samalla alueella, jolloin ne eivät voi myöskään korvata toisiaan. Cassirer kuitenkin korostaa, että taiteella on jopa oma totuutensa ja tiedollinen tehtävänsä, joka on yhtä tärkeä kuin tieteenkin. Kun tieteessä rakennellaan abstrakteja lakeja, muotoillaan taiteessa havaittavaa ja tunnettavaa todellisuutta. (Cassirer, Vuorisen 1997: 107, 118 mukaan.)

Lilian A. Furstin (1995, 10) mukaan romaanin, tämän työn tapauksessa taideteoksen ylipäänsä, haaste ylipäänsä on löytää oikea kompromissin aste todellisuuden ja representaation, välille. Kompromissi tulisi löytää väitteiden kaikki on fiktiota – kaikki on totta - välillä. Kuitenkaan totuutta ei esimerkiksi Käthe Hamburgerin (Furst 1995,10) mukaan voi verrata sadan prosentin vastaavuudella esteettiseen teokseen: taideteos tulkitaan relativistisesti vaikka totuus olisikin absoluutti. Toisin sanoen tulkinta on aina tulkitsijasta riippuvainen, vaikka itse totuus olisikin ehdoton.

Taideteoksen totuus ja tiedollinen tehtävä ovat erilaiset kuin tieteen, mutta ne eivät ole vähemmän tärkeitä. Taideteoksena *Kirkkauden päivä* muotoilee havaittavissa ja tunnettavissa olevaa todellisuutta välittäen tekijänsä oman todellisuuskokemuksen. Vastaanottajan on luotettava taiteilijan vilpittömyyteen, sillä kyseessä on sanaton sopimus taiteilijan ja vastaanottajan välillä. Yritän käydä keskustelua teokseni vastaanottajan kanssa ja tuoda esiin oman kokemukseni totuudesta. Kyse on kuitenkin sisäisestä todellisuudestani.

Tässä luvussa käsittelen sitä, kuinka taidetta on yritetty määritellä historian saatossa ja mitä totuudesta voidaan sanoa. Taiteen ja totuuden suhde on kiistaton, vaikka kummankin voidaan myös ajatella elävän omana erillisenä kenttäänään. Yhteneväiseltä leikkauspinnalta ei kuitenkaan voida välttyä. Taiteella on aina jokin kontaktipinta totuuden kanssa siinä missä tieteelläkin, vaikka ne lähestyvätkin asiaa eri näkökulmista.

4.1. Miten taidetta on yritetty määritellä?

Ruotsalainen kuvataiteilija Ernst Billgren vastaa kysymykseen taiteen olemuksesta pilke silmäkulmassa: taide on kysymys. “Samassa mielessä kuin fyysikko on atomien joukko joka yrittää selvittää mikä on atomi, taide on keksintö joka pyrkii selvittämään mitä on taide.” (Billgren 2010, 4.) Taiteen ja taideteoksen olemusta selvittävä Markus Lammenranta (1987, 9) teoksessa *Taide ja filosofia* toteaa, että taideteoksen määrittämisen ongelma, sen tulkinta ja sen arvottaminen ovat keskeisiä analyyttisen taidefilosofian kysymyksiä. Taidefilosofiassa on kyse filosofian keskeisten osa-alueiden semantiikan, metafysiikan, tieto-opin ja arvo-opin läpileikkauksesta.

Taideteoksen on oltava pääasiassa julkisesti ymmärrettävä tai helposti lähestyttävä, sen on ilmennyttävä jollakin hyväksyttävällä tavalla (mediumina). Ilmaisuteorian mukaan taideteoksen on täytettävä seuraavat ehdot: sen on oltava suunniteltu tai tarkoituksenmukainen, tiedonsiirtoa yleisölle itsen samuudesta, yksilöllistetty, joka toimii niiden tunteiden alueella, joita taiteilija on kokenut itse, ja selventynyt viivojen, muotojen, värien, äänien, sanojen ja niin edelleen välityksellä. (Carroll 1999, 65.) Tämä määritelmä ei tuota ongelmia, jos sovellan sitä *Kirkkauden päivään*, sehän täyttää määritelmän täysin. Taiteen ilmaisuteoria on työni teeman kannalta hyödyllisin, koska se tuntuu vastaavan parhaiten kysymyksiin totuuden välittämisessä taiteessa.

Ilmaisuteoriaa voi myös kritisoida: joku voi tehdä taidetta ilman pyrkimystä kommunikaatioon yleisön kanssa, taideteoksen voi tehdä vain itseään varten. Esimerkiksi Franz Kafka ei olisi halunnut julkisuutta. Pitäisikin kysyä, mitkä sitten ovat yleisö-käsitteen vaatimukset. Taiteilija ei ole vain luoja, vaan myös teoksensa ensimmäinen yleisö. Taide voi olla tekijälleen myös pelkkä työ. Ja edelleenkin taide vaatii jonkin yleisen hyväksynnän asteen ollakseen taidetta. Ja mitä tunteisiin tulee, niin voivat ne herättää tunteita, joita taiteilija ei ole tarkoittanut. Myös tunteeton taiteilija kykenee tekemään taidetta. Entä mikä on laskettavissa pikemminkin tunteiden suggestoimiseksi, entä jos kyse ei olekaan tunteiden selventämisestä. Myöskään perinteinen taide ei ilmaise tunteita, se on vain kaunista... unohtamatta sitä tosi asiaa, että kaikki ilmaisu ei todellakaan voi olla taidetta. (Carroll 1999, 66 - 68.)

Ilmaisuteorian kritiikki on aiheellista, mutta se ei koske *Kirkkauden päivää*, joka nimenomaan on tarkoitettu julkistettavaksi ja kommunikoimaan yleisön kanssa. Mitä tunteiden herättämiseen tulee, käsittelen yleisön osuutta luvussa kuusi ja propagandaan liittyviä kysymyksiä luvussa 5.2.

Tässä esittelen lyhyesti muitakin taideteorioita, jotka pohtivat taideteoksen olemusta. Antiikin Kreikassa Platonin ja Aristoteleen käsityksen mukaan jokin oli taidetta vain

ollessaan imitaatiota jostakin. Tämä käsitys, jossa x on taidetta vain jos se on y:n imitaatiota, päti 1700-luvulle asti, jolloin taidemuodot eriytyivät kaikesta taitoa vaativasta, kuten sodankäynnistä ja lääketieteestä. Taiteeksi alettiin laskea ne alat, jotka sisältyvät nykyiseenkin käsitykseen taiteesta: runous, draama, kuvataide, musiikki, arkkitehtuuri. Myöhemmin vuosikautena taiteen kenttään on katsottu kuuluvaksi myös elokuva, sarjakuva, performanssitaide ja niin edelleen. Uusien taidemuotojen ja tyylien syntyminen on aina asettanut kulloisenkin taidekäsityksen kyseenalaiseksi. (Carroll 1999, 21.)

1800- ja 1900-luvuilla kameran yleistymisen johti kuvataiteen uuden ilmaisun vaatimukseen. Kamera oli täydellinen jäljentäjä, mikä nakersi pohjaa kuvataiteen tavoitteelta imitoida todellisuutta jäljentämällä. Näin antiikin ajoista periytyvä kreikkalainen ajatus taiteen imitaatioteoriasta osoittautui epätodeksi. Huomattiin, että taiteen on oltava muutakin kuin todellisuuden jäljittelemistä. Kuitenkaan ei-esittävää taidetta ei tavallinen kansa ymmärtänyt taiteeksi vielä 1900-luvullakaan. (Carroll 1999, 23 – 24.)

Myöhemmin kehitetty taiteen representaatioteoriakaan ei ole kattava. Sen mukaan taidetta on teos, joka edustaa tunnistettavasti jotakin kohdetta. Modernin taiteen käsittelyyn soveltuu uusrepresentaationaalinen taideteoria. Se on representaatioteoriaa kattavampi siinä mielessä, että teoksen ei tarvitse välttämättä edustaa tunnistettavasti jotakin, vaan riittää, että teos kommentoi tätä. Näin teoksen semanttinen sisältö saa arvon: mitä tämä teos sanoo. (Carroll 1999, 25 – 27.)

Uusrepresentaationaalinen taideteoria siis väittää, että sisältö on taideteoksen välttämättömyys. Toisaalta voitaisiin huomauttaa, että semanttinen sisällöllisyys ei ole taideteosten yksinoikeus. Tämä taideteoria siis edellyttää taideteokselta, että se ensinnäkin vaatii tulkintaa. Tämä tarkoittaa, että teoksessa on oltava kyse jostakin, mikä johtaa siihen, että kaikissa taideteoksissa on kyse jostakin. (Carroll 1999, 27.) Noël

Carroll (1999, 32 -33) väittääkin, että jokin teos voi olla vain kaunis, vaikka se ei kommentoisikaan mitään erityisesti, ei edes kauneutta. Ja silti se on taidetta. Voidaankin todeta, että uusrepresentaationaalinen taidekäsitelmä on toki kattavampi kuin imitaatioteoria tai representaatioteoria, mutta se ei silti onnistu kattamaan kaikkia taideteoksia. Tämä siitä syystä, että monet taideteokset eivät jäljittele mitään, eivät seiso minkään puolesta, eivätkä ne edes tarkoita mitään. Joka tapauksessa representaatioteorioita tarvitaan, koska suuri osa taiteesta kuuluu sen piiriin.

Formalismien syntyminen modernismin aikaan oli reaktio taiteen representaatioteorioille. Taiteilijat keskittyivät visuaaliseen maailman jäljentämisen sijasta. Abstraktiot eivät representaaneet mitään, moderni taide edellytti uutta taideteoriaa. Näin ollen taideteoksen mittarina olisi sen *merkittävä muoto*: maalaus on taidetta jos se on hyvin suunniteltu, tuote designea, viivat, värit, muodot, volyymit, vektorit ja tilan käyttö kunnossa. (Carroll 1999, 108 – 109.) Muoto olisi siis yhteinen määrittävä tekijä kaikille taideteoksille, edusivat ne sitten mitä taiteen lajia tahansa. Taideteoksella täytyy olla myös taideteoksen funktio. Sen täytyy olla uniikilla tavalla keskittynyt muodon ilmaisuun, koska muoto on taideteoksen itseisarvo. (Carroll 1999, 109.)

Taidehistoriallisesta näkökulmasta formalismia on kritisoitu siitä, että monet merkittävät teokset eivät ole keskittyneet ensisijaisesti muotoon, vaan ne on tehty esimerkiksi Jumalan kunniaksi tai tapahtumien kuvaamiseksi. Tämän lisäksi pitää ottaa huomioon huonon taiteen ongelma: taide voi olla huonoa, jos siitä puuttuu merkittävä muoto, mutta se lasketaan silti taiteeksi. Kyseessä on ongelma taiteen statuksesta, eikä representaatio välttämättä olekaan irrelevantti työn statuksen kannalta. (Carroll 1999, 116.)

Uusformalismien mukaan sisällöllisyys on taiteen edellytys, joskaan se ei yksinään riitä. Myös muodon tulee olla kunnossa. Näin taideteoksessa muodon ja sisällön on yhdistyttävä tyydyttävällä tavalla. Kyseessä on siis taideteos, jos 1) x:llä on sisältö, 2) x:llä on muoto, 3) x:n muoto ja sisältö ovat keskenään suhteessa tyydyttävällä tavalla.

(Carroll 1999: 125 – 126.) Taideteoksen muoto muuttuu sisällön muuttuessa aikakausien vaihtuessa. Uusi aika on aina haaste uusille ideoille ja sisällöille. Taiteilija eroaa olemuksellisesti esimerkiksi tieteentekijöistä: taiteilija on uusformalismen mukaan olemukseltaan presentaation muotojen ja tarkoitusten yhteensovittamisen spesialisti. (Carroll 1999, 126 – 127.)

Funktionaalinen muototeoria on pätevin taideteorioista. Funktionaalisesti ajatellen teoksen taiteellinen muoto on valintojen kokonaisuus, joka on suuntautunut avaamaan teoksen “pointin” tai päämäärän. Tämä valottaa sitä, miksi taiteellinen muoto on luontaisen arvottamisen kohde. (Carroll 1999, 153.)

Kirkkauden päivä on teos, jonka sopii hyvin moneen taiteen määritelmään. Se on esittävä, se kommentoi, sillä on sisältö, se vaatii tulkintaa. Sen muoto ja sisältö tukevat toisiaan. Vaikka teos täyttääkin nämä kriteerit, se ei silti tarkoita että se olisi hyvää taidetta, vaikka nimenomaan hyvää taidetta haluan tehdä. Parasta olisi, että tekemäni taide olisi hyvää niin taiteellisesti kuin eettisesti. Voiko hyvä, eettisesti toteutettu taide olla palvelematta totuutta? Uskon, että totuus voi näyttäytyä hyvin monenlaisessa taiteessa, varsinkin jos sekä taiteilija että vastaanottaja ovat sille avoimia. Totuus on juuri se “pointti”, jota *Kirkkauden päivä*-teos kommentoi.

4.2. Mitä totuus on?

Mitä on totuus? (Pilatus, Joh. 18:38)

Totuus tarkoittaa peittämättömyyttä, se on kokonaisuus (Gadamer 2004, 16,22).

Totuuden suhde ympäröivään maailmaan voidaan erotella kahdella tavalla. Nämä tavat ovat, tosin karkeasti jaotellen, kontekstuaalinen ja universaali. Ensin mainittu totuuskäsitys ymmärtää totuuden riippuvaisina ulkoisista olosuhteista ja esimerkiksi historiallisesta kontekstista. Kontekstuaalinen totuuskäsitys ei pidä totuutta riippumattomana eikä kaikenkattavana, pikemminkin “totuus” on kielikuva, joka vain kuvaa suhdettamme todellisuteen eri aikoina. Todellisuuden olemus jää siis hämärän peittoon, koska sitä koskeva tieto on rajallista. Universaali totuus ei puolestaan ole vain väliaikainen, vaan totuus on todellisuuden kuvaus. Universaali totuus ei siis niinkään keskity ihmisten kokemukseen totuuden laadusta, vaan se keskittyy itse todellisuuden olemukseen. Tosiasiat ovat osa todellisuutta, ja ihminen voi tavoitella näitä omalla ajattelullaan ja toiminnallaan. (Ojansuu 2004, 80 – 81.)

Itse tunnistan olevani totuuskäsitykseni suhteen universalisti, en vähiten sen vuoksi, että kammoksen kontekstuaalisen totuuskäsityksen mukanaan tuomaa relativismin ja vastuuttomuuden riskiä. Toisaalta universalissa totuuskäsityksessäkin on riskinsä: ajattelenko oman totuuteni olevani juuri tämä absoluuttinen Totuus, jota voin käyttää omien pyrkimyksieni käsikassarana? Tätä haluan välttää, ja se on yksi olennainen syy opinnäytetyöni aihevalintaan.

Totuus ei ole synonyymi tieteen kanssa, vaikka niin voisi äkkiseltään luulla. Tieteellisen menettelytavan haittapuolista nimenomaan yksi on se, että tiede sekä kieltää meiltä että leimaa mielettömiksi ja asettaa huonoon valoon monet tärkeät totuutta koskevat kysymykset. Nämä kysymykset ovat kuitenkin sellaisia, että koemme ihmisinä tarvetta saada niihin vastauksen. Mielekästä tieteelle on kuitenkin vain se, mikä täyttää sen itse asettamat totuuden hankkimisen ja sen varmentamisen metodiset vaatimukset. Varsinkin uskonnossa, filosofiassa ja maailmankatsomuksissa vierastetaan tieteen sanelemaa ja rajoittamaa totuusvaatimusta. Tämän vuoksi skeptikot asettavat nämä alueet tieteelle vastakohtaisiksi. (Gadamer 2004, 14.)

Kuitenkin ne henkilöt, jotka alunperin lähtivät kehittämään modernia tiedettä räjähtävällä kehitysvauhdilla olivat nimenomaan kristittyjä – tieteen vallankumouksellisen nopea kehitys tapahtui juuri myöhäiskeskiajan kristillisessä Euroopassa, ei rikkaammissa ja paremmin organisoiduissa Rooman valtakunnassa, Kiinassa, Intiassa tai islamilaisessa maailmanvallassa. Uskonnollinen läpimurto oli edellytys esimerkiksi kokeellisen luonnontieteen syntymiselle. (Puolimatka 2009, 331 - 333.) Tällä kaikella haluan ehkä sanoa, että totuus ei automaattisesti kärsi, jos sen etsijänä on vakaumuksellinen kristitty. Jos totuus kärsii, syyt ovat muualla kuin kristillisessä perinteessä. Tiedettä ei kehitetä noin vain, varsinkaan jos on jonkin ideologian orja. Itse kristittynä huomaan, että ajattelua koskevat rajat ja normit ovat nimenomaan ihmistekoisia, koska kristiuskon sanoma sinänsä vapauttaa ajattelemaan ja luomaan. Toivoisin tämän näkyvän entistä enemmän muodosteassani vapauteen pohjautuvaa taiteilijan identiteettiäni.

Onkin erikoista, että nykyinen “muoti” kieltää uskonvaraisuuden monen tutkimuksen lähtökohtana, vaikka jokaisella tutkijalla, oli hän kristitty tai ateisti, on olemassa ennako-oletukset, jotka ohjaavat tieteellisen (tai taiteellisen) prosessin kulkua. Tunnusti tutkija (tai taiteilija) tämän tai ei, siellä se on. Gadamerin (2004, 21) mukaan ihminen on totuutta kysyessään väkisinkin oman hermeneuttisen tilanteensa rajoittama. Tästä johtuen olen ihmisenä (ja taiteilijana) kyvytön oivaltamaan monia totuuksia, koska ennakkoluulot rajoittavat niiden pääsemistä läpi jopa itseni tietämättä. Lisäksi totuuden etsimisessä vaikuttaa jo edellä mainittu “muoti”, vaikka tietenkin tällaisen muodin yläpuolelle tulisi pyrkiä. Tässä mielessä kontekstuaalinen totuuskäsitys on käyttökelpoinen, kun joudun pohtimaan sitä yhteiskunnallista ja historiallista kontekstia, jossa elän ja olen ja yritän tavoitella todellisuutta. Vaikka olen kristitty, elän jälkikristillisessä yhteiskunnassa.

Totuuden välittämisessä taideteoksen kautta, tai muuten viestien, kohtaan neutraalisuuden ongelman. Suvaitsevaisuus, jossa tasapainoillaan monelle taholle yhtäaikaisten kumartamisen (ja sitä myöten pyllistämisen) kanssa aiheuttaa suuren riskin

sortua relativismiin. Relativismi on katsomus, jonka mukaan mistään ei voi sanoa mitään, koska kaikilla on “oma totuutensa”, joista yksi ei ole toista parempi, eikä absoluuttista, yleispätevää totuutta ole olemassa. Tämä tyrehdyttää keskustelun alkuunsa ja ajaa ihmisen vastuuttomuuteen ja veltoon ajatteluun. Suvaitsevaisuus “mitä on totuus”-asenteella, jossa omat kädet pestään moraalisesti kyseenalaisen valinnan jälkeen, on jatkuvasti olemassa oleva ilmiö. Niinpä sen, joka löytää totuuden, on niin sanotusti kannettava ristinsä: totuuden välittäminen niin taiteen kuin muillakin keinoin on kenties aina vain rajallisesti avointa, mutta samanaikaisesti moniselitteistä ja rajattua. Kun toden puhuja, tai totuuden välittäjä, vielä joutuu ottamaan huomioon sanojensa (tai taideteoksensa) vaikutuksen, voi hänelle tulla suuri kiusaus pitääkin yllättäen totena sitä, mitä yleinen mielipide, valtion valtaintressit tai taideinstituutio sanelevat hänen korvaansa. Mielipiteen ilmaisemisen ja ajattelun rajat kuuluvat siis sisäisesti yhteen: en saa sulkea silmiäni siltä tosiasialta, että “mitä on totuus”-kysymys määrittää elämäni. Minulle jää valinta vastuullisuuden ja venkoilun välillä, niin ihmisenä kuin taiteilijankin roolissa. (Vrt. Gadamer 2004, 12 – 13.)

Raamattu puhuu totuudesta paljon, todennäköisesti tunnetuin jae on Kristuksen sanat: “Minä olen tie, totuus ja elämä” (Joh.14:6). Saarisalon mukaan Raamatussa¹ totuus on vielä eri asia kuin viisaus. Se on valo, joka loistaa ihmisten ulkopuolella. Valoa pidetään totuuden vertauskuvana. Totuus voidaan myös kadottaa, jolloin elämä muuttuu harhailuksi, ja ilman totuutta pelastus on mahdoton. Sen sijaan totuudessa vaeltaminen kuvaa uutta elämää. Totuus vapauttaa tekohurskaudesta, ja Jeesus vaatii puheessaan totuutta, koska hän itse on koko olemukseltaan valheen vihollinen, täynnä armoa ja totuutta, itse asiassa totuuden henkilöitymä. Totuudesta ei puhuta minään aatteena, vaan sitä pidetään jonakin, joka on elävää: elävä totuus, totuuden Henki, joka voi johdattaa etsivän ihmisen koko totuuteen, tuntemaan täydellisesti Jumalan ilmoituksen Kristuksessa. Hengen työ ihmisessä on sitä, että Hän näyttää ihmiselle tämän oman

¹ Jaak.3:14, Hepr.10:26, 2.Tess.2:10, 2.Piet.2:2, 3.Joh.1:1:4, 2.Joh.1:4, Gal.2:14, Joh.4:23-24, 1. Joh.3:18, 1.Kor.5:8, Matt.5:37, 2.Kor.1:17, Jaak.5:12, Matt.22:16, Joh.1:14, Joh.1:17, Joh.14:6, Joh.8:32-37, Joh.1:12, Joh.16:13, Joh.16:8,Ps.51:8, Joh.8:32

syntisyyden. Jumala haluaa totuutta salatuimpaan saakka, ja totuus synnistä ja syntisten Vapahtajasta tekee ihmisen vapaaksi. (Saarisalo 2009, 485 – 486.)

Kuva 7. Lisääkö tieto tuskaa?

5. Taiteilijan etiikka

5.1. Totuuden välittäminen: taiteilijan oikeus ja velvollisuus

1800-luvulla taiteessa tuli tärkeäksi “sisäisen todellisuuden” kuvaaminen, ilmaisemisen merkitys korostui. Romanttisuus ja yksilötaiteilijan emotiaalinen perspektiivi muodostuivat tärkeiksi, ja taiteilijan persoonasta tuli jotakin hyvin tärkeää ja korostunutta. Tieteen sanottiin kuvaavan luontoa, ja taiteen peilaavan taiteiljaa itseään. 1900-luvulla ilmaisuteorian muunnoksissa taide määriteltiin joksikin, jonka on ehdottomasti ilmaistava tunteita. Muutoin se ei olisi taidetta. (Carroll 1999, 59 - 61.)

Ilmaisuteorian käsityksien mukaan olen taiteilijana enemmänkin kuin oikeutettu tiedon ja omien käsityksieni sekä tunteideni siirtämiseen. Olen siihen melkein velvoitettu, jos haluan todella tehdä taidetta. Teoria vastaa hyvin kysymyksiin siitä, onko taiteilijan velvollisuus opettaa vastaanottajille jotakin totuudesta ja pitäisikö taiteen välttää tekijänsä todellisuuskäsityksen ilmaisemista, tai voiko se ylipäänsä olla ilmaisematta sitä. Myös tiedon välittäminen tai sisäisen kokemuksen ilmaiseminen paljastuvat yhdeksi taiteen keskeisistä, luovuttamattomista funktioista. Teorian lähtökohtana tuntuu olevan se, että taiteilijalla on aina jokin lähtökohta. Olisi kyseenalaista väittää, että taiteilija toimii täysin puhtaalta pöydältä oman maailmankuvansa suhteen, eikä koe tarvetta vaikuttaa yleisöönsä millään tavalla. Kuten professori Tapio Puolimatka (2010, 109 – 111) tieteen etiikkaa pohtiessaan toteaa, tieteen tekijällä on aina jokin lähtökohtauskomus, jonka pohjalta hän myös tulkitsee empiriset havaintonsa tutkittavaan nähden – oli kyse sitten vaikka niinkin ennakoasenteista vapaalta vaikuttavasta alasta kuin fysiikasta. Kuinka tämä ei vaikuttaisi taiteilijoihinkin, joiden työskentelytavat “kylmän objektiivisiin tiedemiehiin” verrattuna ovat vielä paljon tunteikkaammat, ja jotka heittäytyvät taiteellisiin prosesseihin monesti koko persoonallaan?

En siis voi pimittää kristillistä näkökulmaani ja maailmankuvaani kivitetyksi tulemisen pelossa. En voi tehdä sitä ensinnäkään rehellisyydestä omaa itseäni kohtaan, autenttisuuden vaatimus velvoittaa minua. Jos luovun autenttisesta, aidosta, sorrun relativismiin ja sitä myöten millään ei ole enää mitään välillä. Toisekseen autenttisuus on myös hyvän taiteen edellytys, teennäinen taideteos herättää lähinnä myötähäpeää. Kristillinen ajattelu – sen enempiä kuin mikään muukaan ajattelu – ei tee taiteesta huonoa niin kauan kuin se on rehellistä ja vilpittöntä. Oman itsensä myyminen ja uskonsa kieltäminen ihmisten pelosta estäisi vilpittömän teoksen tekemisen: aina pitäisi salata ja peittää paljastumisen pelossa.

Tiedonsiirto- ja yksilöllisen ilmaisun teoriat ovat yleisimmät pohdittaessa taiteen olemusta. Taiteen ilmaisuteoria tavallaan tiedonsiirron teoria, koska se yleensä edellyttää selvennettyjen tunteiden välittämistä yleisölle. Toisaalta ilmaisuteoria ei välttämättä vaadi tätä taiteelta, jolloin se sallii x:n olevan taideteos niin kauan kuin se sisältää tunteen selventämistä, vaikka se ei kunnioittaisikaan ajatusta tiedonsiirtämisestä tästä yleisölle. Tiedonsiirto- ja yksilöllisen ilmaisun teoriat ovat yleisimmät pohdittaessa taiteen olemusta. Positiivista näissä teorioissa on, että ne selittävät aikaisempia teorioita paremmin, mikä tekee taiteesta taidetta, samoin kuin että mikä tekee taiteesta meille tärkeää. (Carroll 1999, 59, 65.) En siis tee väärin ilmaistessani teoksessa totuutta, jonka olen omakohtaisesti todennut toimivaksi niin tunteen, kuin tiedollisellakin tasolla.

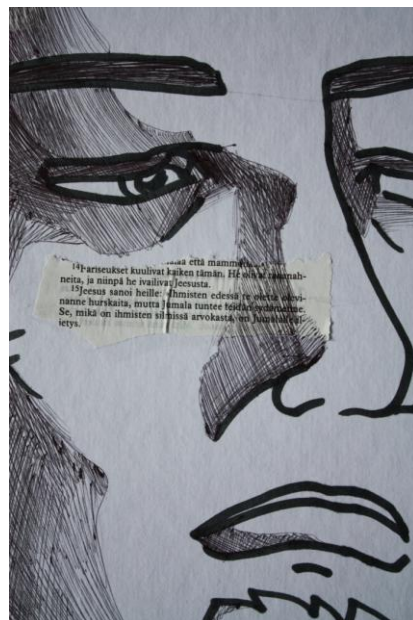
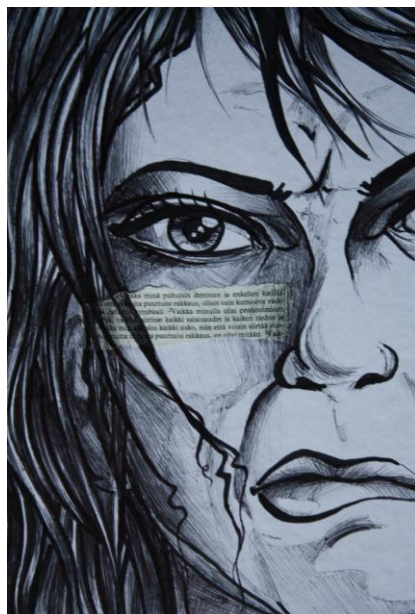
Taiteen suhde ilmaisuun on keskeinen. Siinä tapahtumia esitetään tunteiden välityksellä, jolloin taide tekee maailmasta tunteiden tasolla ymmärrettävän. Metaforisesti sanottuna taide inhimillistää maailman meille, jolloin asioista tulee meille helpommin käsitettäviä. Se auttaa löytämään maailman tunteen tasolla. Tämä ominaisuus heijastuu tapaan, jolla puhumme taiteesta. 1700-luvulta lähtien teoreettinen tieoisuus tunteesta taiteessa alkoi tulla esille romantiikan myötä. Tämä vaikutti huomattavasti taiteen kääntymiseen ”subjektiiviseksi,” ja vaikutus jatkuu edelleen. Tämä johti taiteen ilmaisuteorian kehittymiseen filosofien keskuudessa. Perusajatus ilmaisuteorioissa on, että kaikki taide on ilmaisullista tunnetta. Tiedonsiirtoteoria ja yksilöllisen ilmaisun teoria ovat kaksi

johtavaa ilmaisuteoriaa. Molemmat käsittävät taiteen olemuksellisesti tunteisiin ja niiden ilmaisuun liittyväksi. Nämä teoriat korjaavat aiempia representaatioon perustuvia taideteorioita. Mutta myös ilmaisuteoreetikot yliarvioivat teoriansa kattavuuden: iso osa taiteesta on ilmaisullista, mutta osa taiteesta ei ole. On paljon taidetta, joka perustuu “vain” ideoihin tai muuhun vastaavaan. Vaikka taiteen ilmaisuteoria ei siis pidäkään paikkaansa, sille on käyttöä pohdittaessa ilmaisua taiteen keskeisenä osatekijänä. (Carroll 1999, 104 - 105.)

Ilmaistessani *Kirkkauden päivässä* sisäistä todellisuuttani en tarjoile yleisölle ulkoapäin ohjautuvaa ideologista dogmia, kristinuskkoa uskontona ja institutionaalisenä järkäleenä. Sanottakoon se tässäkin, että uskonto ei mielestäni ole sen todellisempaa kuin mikään muukaan, vaan järjestelmä muiden joukossa; olkoonkin, että sen lähtökohdat voivat olla pyhät. Mielestäni olennaista on oma, henkilökohtainen uskon varmuus (tai epävarmuus). *Kirkkauden päivän* ei ole taideteoksena tarkoitus palvella uskontoa, vaan Jumalaa. Sen on tarkoitus ilmentää sitä henkilökohtaista todellisuuskäsitystäni omana, sisäisen varmuuden tuomana valona, aavistuksena totuudesta, joka on inhimillisesti tajuttavissa: jos ei noumenaalisesti suorana tietona Jumalasta, niin ainakin fenomenalisena, ilmiöiden ja asioiden pohjalta tekemissäni tulkinnoissa Hänestä. Teoksen leimaaminen ”uskonnolliseksi” tuntuu siksi niin kurjalta. Ihan kuin kriitikko olisi leimaamisen lisäksi ymmärtänyt teoksen kuitenkin väärin, vai olenko todella täysin instituution marinoima tajuamatta sitä itse? Jos näin on, sitäköön ei varmaan voi olla huomaamatta teoksesta. Tässä tapauksessa kriitikko olisi oikeammassa ja selkeäkatseisempi kuin minä: onhan hänellä teokseen myös aivan eri näkökulma kuin minulla tekijänä. Kuitenkin minusta tuntuu, että taiteilijana intentioni on käsitetty väärin, kenties ennakkoasenteiden vuoksi. Teosta ei ole pysähdetty pohtimaan, vaan kriitikolla on ollut kiire seuraavaan näyttelyyn.

Ilmaisuteoria on vain yksi teoria muiden joukossa, ja se on keskeisesti taiteenfilosofinen. Taiteen kenttä ei kuitenkaan ole autonominen saari keskellä tyhjyyttä, vaan totuuden välittämiseen sisältyy myös muun muassa moraalikysymyksiä, joita ei voi

kuitata pelkällä taiteen filosofian välineistöllä. Vastuuni tuntevana ihmisenä ja tulevana taiteilijana koen, että kantaa tällaisiin asioihin on otettava myös eettis-filosofisesti.

Kuva 8. Naisen poskessa: ”Vaikka minä puhuisin ihmisten ja enkelten kielellä, mutta minulta puuttuisi rakkaus...”; Miehen poskessa: Jeesus nuhtelee tekopyhiä fariseuksia.

5.2. Propagandan riski ja kommunikaatio

Ihminen voi keskittää kaikki voimansa sanojensa tai tekojensa taakse vain ollessaan sataprosenttisen varma siitä että on oikeassa, olivatpa hänen käsityksensä mitkä tahansa. (Billgren 2010, 20).

Mikä on vastuuni taiteilijana - minullahan on muitakin rooleja, joilla on kiistattomia kiinnekohtia totuuden etsimiseen, siihen sitoutumiseen ja totuudessa elämiseen? Totuusväittämän esiintuominen ja välittäminen taideteoksessa on ilmaisuteorian mukaan välttämättömyys (Carroll 1999, 59). Kuitenkin mielestäni kysymys taiteilijan vastuullisuudesta kuuluu tähän näkökulmaan vastaansanomattomasti. Taiteilijan vastuuta totuuden välittäjänä ei voi ohittaa olankohautuksella; sivusta seuranneena olen

monesti kuullut repliikin: “Teen taidetta kierrätysmateriaalista, siksi se on eettistä”-toteamus, joka ohittaa mielestäni etiikan ongelman hyvin pinnallisesti. Asialla ei ole kierrättämisen kanssa välttämättä mitään tekemistä, vaan kyse on syvemmästä vastuullisuuden kokemuksesta ja vastuun ottamisesta siitä, mitä taiteilija taiteensa kautta välittää ja mihin asemaan hän yleisönsä asettaa. Jari Jula (2007, 25) toteaa, että taideteoksen luokittelu eettiseksi voi perustua teoksen ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin; ulkoisiin tekijöihin voivat lukeutua esimerkiksi sidosryhmään, näyttelyn teemaan, viitekehukseen tai tarkoitukseen ja niin edelleen. *Kirkkauden päivä* -teoksen on tarkoitus olla eettisessä mielessä tarkastelemisen kestävä.

Mitä arvoja taiteellani välitän, kuinka niitä välitän, syyllistynkö propagandaan? Eikö aikuisella yleisöllä ole aina vastuu omasta tulkinnastaan taiteen äärellä? Onko epärehellistä olla välittämättä totuutta yleisölle taiteen keinoin? Taiteilijalla on väkisin oma todellisuuskäsityksensä, niin myös minulla; mutta voinko ylipäänsä omistaa totuuden välitettäväksi asti? Propaganda esineellistää vastaanottajansa, tasapäistää, ottaa väkivaltaisesti haltuun ilman kunnioitusta. Se käyttää määrittelyvaltaa, jolla tukahduttaa toisen. Se, että pitää jotakin asiana totena ja kertoo sen, ei ole välttämättä propaganda, vaan tapa, jolla asiansa kertoo. Taiteilijan ominaisuudessa voin kyllä herättää yleisössä tunteita, mutta on eri asia herättää tunteita kuin suggeroida niitä. Suggestio on väkivaltaa ja asettaa kohteensa sekä alemmaksi että estää vilpittömän kokemuksen syntymisen. Suggestio voi olla toimiva väline propagandistille, mutta ei vastuunsa tuntevalle taiteilijalle. Teoksen luonne ja muoto voivat niin sanotusti kaatua yleisön niskaan vastaansanomattomasti; tai sitten teos voi mahdollistaa vilpittömyydellään katsojan omien ajatuksien heräämisen ja sitä myöten käynnistää parhaimmillaan vuoropuhelun.

Kysymykseen jonkin asian totenapitämisestä voidaan vetää filosofis-eettisesti kaksi päälinjaa: dialoginen ja esineellistävä totenapitäminen. Esineellistävä totuuskäsitys mieltää todellisuuden erilaisten omaksumiemme totuuksien kohteena eli kärjistetysti tämän käsityksen puitteissa totuus ei synny eletyn maailman osana, vaan sen ulkopuolella. Sen pohjalla on monista uskonnoista, myös kristiuskosta, tuttu dualistinen

todellisuuskäsitys, jonka mukaan todellisuus voidaan jakaa kahteen osaan (esimerkiksi maalliseen ja ylimaalliseen, epävarmuuteen ja varmuuteen). Tämän näkökulman mukaan ihminen kehollisena ja katoavaisena on osa epävarmuuden maailmaa, mutta tämä maailma on alisteinen varmuuden maailmalle, joka puolestaan henkisyyttä ja ikuisuutta. Tällaisessa ajattelumallissa on riskinsä: totuuden asettaminen havaintotodellisuuden ulkopuolelle luo pahimmillaan kasvupohjaa sellaiselle dogmaattisuudelle, jossa totuus saa täysin kritisoimattoman aseman. Tämä voi johtaa esineellistävään vallankäyttöön, koska todellisuutta koskevat ideologiset totuudet voivat toimia tällaisten valtapyrkimysten keppihevosenä. (Ojansuu 2004, 41 - 43.) Kristittyinä, ihmisenä ja taiteilijana minulla on suuri vastuu, että en käyttäisi omaa, rajallista käsitystäni totuudesta väärin. Tässä voi auttaa dialogisen totuuskäsityksen puntaroiminen, kunhan sitä ei sotke lupaan ajatella veltosti ja sitä myöten relativismiin.

Dialogisen totuuskäsityksen mukaan totuuteen sisältyy aina epävarmuuden ja muutoksen mahdollisuus. Totuus on vain yksi ihmisen maailmassa olemisen kuvaus. Olennaista tässä on, että maailma ei enää määriyty pelkästään omien totuuksiemme objektina, vaan jonakin meille osittain tuntemattomana: jonakin, jota emme pysty ottamaan niin sanotusti haltuumme määrittelemällä sitä perinpohjin. Näillä määrittelemättömättömillä alueilla, joilla kohtaamme erilaisia totuuskäsityksiä, voi tapahtua syvää ja tasa-arvoista vuorovaikutusta. Tällöin meistä itsestämme poikkeavan todellisuuskäsityksen voi kohdata dialogissa, vuoropuhelussa. Se on inhimillisesti eettistä toimintaa. Tasa-arvoiseen vuoropuheluun liittyikin kokemus omasta rajallisuudesta muihin henkilöihin ja asioihin nähden. Suhteemme asioihin voi olla joko esineellistävä minä – se-suhtautumista tai dialogista minä – sinä-suhtautumista. Minä – se-asette johtaa ylimieliseen totalitarismiin, johon voi syyllistyä yhteiskunnan lisäksi myös yksilö. Sen sijaan dialoginen minä – sinä-asetelma on rajallisuuden kunnioittamista, hyve, jota pitää harjoitella. Se vaatii sekä suhteellisuuden- että tilannetajua, ja sitä voi verrata kohtuullisuuden ja uskollisuuden hyveisiin. Eettisen hyvän lähtökohdaksi tulee niin oman henkilökohtaisen rajallisuuden kuin toisen koskemattomuudenkin tunnustaminen. Minun ja toisen välillä on olemassa raja, jota en

voi väkivalloin poistaa. Tähän etäisyyteen tulee tyytyä, sen ei tarvitse olla kuilu, vaan myös kunnioitukseen perustuva yhdistävä tekijä minun ja toisen välillä. (Ojansuu 2004, 42 – 45.)

Ilman tätä rajaa dialogisuus teoksen äärellä ei ole mahdollista, koska se pakottaisi katsojan omaksumaan juuri minun näkökulmani vaikka väkisin. Tämä ei olisi moraalisesti oikein, mikä lienee sanomattakin selvää. Tämä on kuitenkin juuri se tapa, jolla propaganda toimii. Olen halunnut kunnioittaa dialogisuuden periaatetta *Kirkkauden päivä*-teoksessa. Olen siinä yrittänyt hahmottaa ihmisten suhdetta kirkkauteen ja totuuteen – omasta näkökulmastani sen tunnekokemuksen perusteella, joka minulla on subjektina minua ympäröivästä maailmasta ja ihmisistä.

Kuitenkaan en pääse muiden ihmisten päähän sisään. Olen kuvannut ihmishahmoja, jotka ovat kuin karikatyyrejä. Tästä joku vastaanottaja voisi kuvitella, että olen yksinkertaistanut ihmiset laumaksi, jonka ulkoisesta käyttäytymisestä voisin vetää johtopäätöksiä heidän hengellisestä tilastaan minä – ne-asenteella. Teoksen vastaanottaja voisi siis halutessaan ajatella, että olen pyrkinyt haltuunottamaan jotakin, määrittelemään ja esineellistämään ihmiset uskoviksi ja ei-uskoviksi. Joka tapauksessa käyttänyt taiteilijana määrittelyvaltaani yliolkaisesti.

Käsittelemään asioita, jotka eivät kuulu käsityspiiriini. Ymmärtämiseen ja vuoropuheluun halukkaan katsojan voisin puolestaan toivoa toimivan eettisesti myös minua ja teosta kohtaan. Käydä vuoropuhelua siitä, onko tulkintani oikea, missä kohti olen mennyt harhaan, olenko sittenkin osunut jossakin kohti oikeaan. Onko asenteeni todella haltuunottava ja määrittelyvaltaa väärin käyttävä.

Kirkkauden päivän ei ollut tarkoitus olla – eikä se nähdäkseni ole – propagandistinen teos. Dialogisuuteen pyrkiminen kristittynä on minulle ollut alunpitäen kunnia-asia. En

halua syyllistyä moraalisesti epäilyttävään tekoon, tässä tapauksessa esineellistävän totuuskäsityksen läpiajamiseen (kansankielellä: Raamatulla päähän lyömiseen) minkään totuuden nimissä. Siitä ei seuraisi mitään hyvää, vaikka tästä totuudesta minulla onkin subjektiivisesti sisäinen varmuus. Uskon, että totuus pitää huolen itsestään, mutta jos sotkisin siihen omia ehdottomia näkökulmiani taideteoksen muodossa, ilmaisemani totuus näyttäisi vääristyneeltä jo sen väkivaltaiseksi rakentamani muodon vuoksi. Ja olisikin sitä, koska näkökulmani totuudesta ei ovi olla täysin väritymätön. Omaa tulkintaa on mukana aina. Tarkoitukseni oli alusta pitäen herättää keskustelua teoksellani, ja niin siinä myös kävi, heti näyttelyn avajaisissa. Propagandan tarkoitus ei ole herättää keskustelua, vaan vaientaa soraäänit tavalla tai toisella.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että totuudesta on hyvä ja tarpeellista puhua ja tehdä siitä taidetta. Elämme kulttuurissa, jota leimaa kaiken tekemisen ja olemisen arkipäiväinen latteus. Meillä on kaikenlaista hyvää, josta esi-isämme eivät ole osanneet uneksiakaan, ja mitä me teemme? Tuhlaamme aikaamme aivot-narikassa- viihteen ja pinnallisen sosiaalisen median parissa. Viihteestä on tullut elämämme keskipiste ja kodin viihdekeskuksesta alttarimme. Nähdäkseni länsimaaisessa jälkikristillisessä yhteiskunnassa elävät ihmiset tarvitsisivat napakan herätyksen, joka muistuttaisi heitä elämän arvosta ja kaikkien kohdalle tulevasta kuolemasta. Elämän tarkoitus tuskin on oman itsensä kadottaminen kotisohvan uumeniin valmiiksi pureskellun informaatiotulvan täyttäessä kaikki ajatuksemme. Taiteen yksi tärkeimmistä tehtävistä on saada ihmiset muistamaan: muista eläväsi, muista kuolevasi. Viihteen tarkoitus on saada unohtamaan tämä kaikki. Jos en edes taiteilijan roolista käsin saa välittää totuutta ihmisille leimautumatta fundamentalistiksi tai uskonnolliseksi propagandistiksi, ovat asiat todella huolestuttavalla tolalla.

Raamattuun uskomisen Jumalan todellisena ilmoituksena ei siis tee minusta automaattisesti propagoivaa fundamentalistia. Fundamentalisti on vahvasti konnotoitunut termi, joka sisällyttää itseensä asenteen muiden ja maailman esineellistämistä. Kääntäen asian voisi ilmaista niinkin, että jos minut, ilmaistessani

jotakin omasta todellisuuskäsityksestäni leimataan fundamentalistiksi, on lopultakin paalu tämän nimittelijän silmässä – hän käyttää minuun määrittelyvaltaansa ja leimaa, esineellistää minut joksikin. Dialogisen totuuskäsityksen omaksuminen kuulostaa toki paremmalta, kuin esineellistävä totuuskäsitys. Kuitenkin minusta usein tuntuu, että ajattelemattomuuteen jatkuvasti syyllistyvät, aivojensa käytössä veltot ihmiset piiloutuvat dialogisuuden taakse – jolloin se ei enää ole dialogisuutta, vaan aivot narikassa-relativismia, “jokaisella on oma juttunsa”, ja muuta ajattelemisen vastuuta pakenevaa. Sama henkilö voi eri tilanteessa vaihtaa roolia kuin paitaa, ja alkaa heiluttaa leimakirvestä, “iskeä pöytään natsikortin” tai minun tapauksessani “fundamentalistikortin” vain siksi, että olen eri mieltä kuin hän. *Kirkkauden päivän* tapauksessa Karjalaisen kriitikko ei leimannut minua, mutta leimasi teoksen uskonnolliseksi. Uskonnollinen on jo sanana sellainen, että jokainen itsensä ei-uskonnolliseksi tunteva voi hyvällä omallatunnolla ohittaa tällaisen työn. Se on sääli, koska ehkä heille teoksella olisi eniten annettavaa – ja heillä teokselle.

Kuva 8. Saako subjektiivisesti löydetystä totuudesta puhua leimautumatta

fundamentalistiksi? Kuka tekee väärin: se, joka puhuu omasta totuudestaan vai se, joka vaientaa puhujan dialogisuuden (vuoropuhelun) nimissä?

Kuinka vapaa tosielämässä taiteilija tai kuka tahansa ihminen voi olla omasta totuuskäsityksestään? Sikäli kuin taiteilija on kutsuttu kertomaan omasta sisäisestä todellisuudestaan, tunteellisestikin, hänellä tulisi olla siihen oikeus ilman että häntä lähdetään heti kättelyssä tuomitsemaan esimerkiksi jonkin aatteen, kuten kristinuskon, ajamisesta. Paljon on kyse myös taiteilijan itsensä taidoista ja rohkeudesta tehdä muunkinlaisia, kuin yksiselitteisiä teoksia. Tietenkin taiteen ja moraalien kentissä on yhteneväistä leikkauspintaa sen verran, että ihan kaikkea ei voi tehdä. Sen vuoksi kirjoitan tätä opinnäytetyötä. Vakaumuksellisena kristittyinä koen usein olevani yhteiskunnallisessa marginaalissa, jossa kaikki tekemiseni ja ajatusmallini vaativat työlääksi käyvää perustelua, kun vallalla oleva hegemonia tuntuu olevan – ironista kyllä – kallistunut suvaitsevaisuuden nimissä kaikkea itselleen vierasta vastaan. Tämä ei kuitenkaan saa olla minulle tekosyy olla pohtimatta omaa vastuutani, vaikka muut eivät niin tekisikään. Onneksi monet kuitenkin niin tekevät elämäkatsomuksesta riippumatta.

Kuva 9. Ehdottomat totuudet miellyttävät niin kauan kun ne ovat itselle eduksi ja

sopivat suuhun helpotajuisiksi sloganeiksi. Suvaitsevaisuuden rajallisuuteen törmätään kuitenkin silloin, kun esiin tuleva totuus onkin omien mielipiteiden vastaista.

Mitä propagandan pelkoon tulee, voisi aiheellisesti kysyä, onko omien mielipiteiden tai todellisuuskäsityksen välittäminen sitä automaattisesti. Ehkä liberalisoitunut nyky-yhteiskunta ei halua kuulla mitään ehdottomista totuuksista: suvaitsevaisuudesta on tullut termi, jolla tukitaan kaikkien niiden suu, jotka ovat itseään suvaitsevaisina pitävien kanssa eri mieltä. Toisin sanoen kaikki, jossa olen itsensä suvaitsevaiseksi julistavien kanssa eri mieltä, tekee minusta fundamentalistin. Eli kun välitän totuutta, välitän propagandaa. Tällaisesta asenteesta voi nähdä oireellisia esimerkkeinä jotkin valtakunnan päämedian Helsingin Sanomien kolumnit (esimerkiksi Veera Luoma-ahon *Etuoikeus syrjiä muita* HS 28.7.2011). Wikipedia-sanakirjan mukaan propaganda määritellään kuitenkin seuraavasti:

Propaganda on tietoa, jota levitetään tarkoituksena muokata kohteen mielipidettä. Propaganda saattaa olla valheellista tai tosipohjaista, mutta on usein yksipuolista ja saattaa valaista asiaa ainoastaan propagandan tuottajalle hyödyllisistä puolista. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Propaganda> 9.9.2011.)

Taide on historiansa aikana palvellut valtarakenteita. Taide on edelleen instituutio, jonka osallisuus täytyy lunastaa. Onko taiteilijalle vain tietyistä asioista kertominen sallittua – ja vain tietyllä tavalla? Onko valtarakennelmien ja yhteiskunnan arvojen arvosteleminen pelkkää leikkiä hiekkalaatikolla, jossa kapinallisuuskin on tarkkaan sovittua ja ikään kuin osa järjestelmää?

Mikä on taiteen tehtävä? Lyhyt vastaus: Jos joku rupeaa puhumaan taiteen tehtävästä, hän on luultavasti natsi tai jotakin vastaavaa. Pidä varasi! Pitkä vastaus: Totalitaariset tyypit ja hallitukset ovat aina kaapanneet kulttuurin palvelemaan omia päämääriään ja antaneet sille tehtäviä jotka harvoin ovat koituneet taiteelle hyödyksi. Katso esimerkiksi sosialistista realismia: kyllä kai sille voi jokusia irtopisteitä antaa, mutta pitemmän päälle se on tuhoisaa.

Leipurin tehtävä on leivän leipominen, taiteilijan tehtävä on taiteen tekeminen. Voithan tietysti yrittää myös pelastaa maailman jos haluat, mutta vaikka sinä pitäisit sitä hyvänäkin ajatuksena, kaikkien leipurien tehtäviin se ei voi koskaan kuulua. (Billgren 2010: 27.)

Minä en voi omilla teoksillani pelastaa maailmaa, en edes Pohjois-Karjalaa. Se mitä voin tehdä, on olla rehellinen niin omalle vakaumukselleni kuin ihmisille ympärilläni – olivat he sitten kanssani samaa tai täysin vastakkaista mieltä. Uskon tämän olevan mahdollista ilman kumartamis/pyllistämistä-vaikutusta. Kenties erilaisuuden kunnioittaminen vähentää propagandan jalansijaa tilanteessa kuin tilanteessa, oli suvaitsemisen kohteena sitten asialleen omistautunut kristitty tai vakaumuksellinen ateisti. Tai mitä tahansa muuta.

6. Tulkitsijan vastuu

Taidenäyttelyyn saapuvalla ihmisellä ei nähdäkseni ole velvoitetta pysähtyä yhdenkään teoksen äärelle. Hänellä on vapaus tulla ja syödä avajaistarjoilun kulhot tyhjiksi ja kadota takavaseimmalle. Taideteokset itsessään ovat esille asetettuja yrityksiä muodostaa keskustelu näyttelyvieraan kanssa – tai kenen tahansa kanssa, joka sattuu tulemaan taiteilijan työhuoneeseen ja näkemään teoksen nojaamassa seinää vasten. Taidenäyttely tietenkin tuo teokselle uskottavuutta ja toimii muutenkin erilaisena tulkinnan kontekstina. Ainakin se lisää teoksen painoarvoa sikäli, että se on lähempänä taideinstituutionkin hyväksyntää ollessaan esillä galleriassa.

Kuva 10. Suostuuko vastaanottaja vuoropuheluun, vai tyytykö hän pälyilemään taideteosta sormien raosta?

Koska kuvan ja sanan suhde on ymmärretty monessa suhteessa kaksisuuntaiseksi vaikuttamiseksi, voidaan tätä suhdetta väittää vuorotteluun perustuvaksi. Vuorottelufunktiolla voidaan esimerkiksi ikonotekstiksi ymmärrettävää *Kirkkauden päivää* käsiteltäessä kuvata kuvan ja sanan välisten yhteyksien vaikutusta viestini ymmärrettävyydelle. Kuvan ja sanan välisen vuorottelun lisäksi tulkintatilanne kattaa alleen myös vastaanottajan sulauttamisen tulkintatapahtumaan. (Mikkonen 2005, 72.)

Jotkut sanovat hyvän taiteen herättävän ajatuksia. Heräävät ajatukset edesauttavat kommunikaation syntymistä teoksen ja katsojan välillä. Tämä ei tietenkään tarkoita kommunikaatiota sen kapeassa mielessä, vaan ylipäänsä pohdintaa, jossa omia tulkintoja heijastetaan esillä olevaan työhön, korjataan mahdollisesti virheellistä ensivaikutelmaa teoksen paljastaessa itsestään lisää, selvitetään jotakin teoksen niin sanotusta pohjavirrasta ymmärtämällä jotakin sen muodosta. Muoto ja sisältö ovat kiinteässä suhteessa toisiinsa, ja muodon kieliopin jonkinasteinen tunteminen ei ainakaan ole tässä haitaksi. Toisaalta lienee mahdollista olla vuoropuhelussa teoksen kanssa ilman määrittelyn tarkkoja termejä tai käsitteitä: monest intuitio voi riittää. Parhaimmillaan teoksen vastaanottaja voi saada selkeänkin käsityksen taiteilijan intentioista ilman, että tuntee itseään aivopesun tai rautangasta väännetyin sanoman kohteeksi. Dialogisuus on taideteoksen tulkinnassa hyvin tärkeässä roolissa. Vuoropuhelussa alkuoletuksista voi kehittyä uusia oivalluksia ja ideoita.

Leo Tolstoin popularisoiman käsityksen mukaan ilmaisu on kommunikaation muoto; jos ilmaisen itseni sinulle, kommunikoin kanssasi. Ilmaisuteorian mukaan täytyy olla taiteilija, yleisö ja tunne, jonka he jakavat; taiteilijan pyrkimys ja päämäärä on tunteen ilmaiseminen. Näin ollen taideteoksen tarkoitus on tiedon siirtäminen taiteilijan yksilöllisestä tunnekokemuksesta yleisölle. Taiteen tekeminen ei olisi silloin tunteiden purkamista tai paasaamista, vaan se olisi selventämisen prosessi. (Carroll 1999, 61.) Kun siis välitän maailmankuvaani teokseni kautta, en vain työnnä sitä passiivisen

vastaanottajan niskaan. Teoksen vastaanottajalla on vastuu ryhtyä vuoropuheluun teokseni kanssa, jolloin hänen tulkinnastaan voi tulla hedelmällinen. Se voi jopa antaa lisää näkökulmaa omiin alkuperäisiin intentioihini nähden. Tällaista kommunikaatiota tekijän ja vastaanottajan välillä ei voi väittää propagandaksi.

Taideteoksen dialogisuudesta on puhunut myös Grant Kester: vuoropuhelua voi käydä esteettisten ilmaisukeinojen kautta siinä missä sanallisella keskustelullakin (Kester 1999, Kantosen 2007, 45 mukaan.) Yhteisötaidetta tutkineen Kantosen mukaan (2007, 67) dialogi ei kuitenkaan onnistu, jos taiteilija haluaa asettua yleisön yläpuolelle opettamaan, järkyttämään tai shokeeraamaan. Hänen mukaansa taiteilijan ei kuitenkaan tarvitse myydä omia näkökantojaan ollakseen samoilla linjoilla yhteisen diskurssin kanssa, ja yleisö parhaimmillaan ymmärtää taiteilijan tuotoksesta sellaisiakin puolia jotka ovat taiteilijalta itseltään jääneet huomaamatta.

Visuaalisesti ja kuvittajamentaliteetilla tehdyissä kauniissa taideteoksessa voi joskus olla riski, että ne saattavat antaa informaation jo valmiiksi pureskeltuna kauniissa paketissa, jolloin lukijan on helppo jäädä passiiviseksi vastaanottajaksi; tosin ei pelkkä kauneus siihen vielä pelkästään johda. *Kirkkauden päivä* ei mielestäni ole esteettisesti luontaantyötävä, mutta se ei – toivoakseni – anna katsojalle kaikkea kerralla valmiiksi jauhettuna nielaistavaksi. Paljon riippuu myös katsojan viitseliäisyydestä: pyörähtääkö hän teoksen ohi metrien päästä, vai vaivautuuko lähemmäs huomatakseen, että teoksessa on jokin viesti. Sen purkamiseen hän voisi käyttää aikaa niin paljon kuin vain haluaisi tulkitakseen teoksen välittämää sanomaa. Hän voisi käydä teoksen kanssa niin pitkän vuoropuhelun, kuin vain jaksaisi. En kuitenkaan tarkoita tällä, että teokseni olisi niin vaikea, että sitä ei voisi ymmärtää kuin tuntien tarkastelun jälkeen. Taidenäyttelyn avajaisissa monet vieraat kyllä katsoivat ja tutkailivat teosta pitkiäkin aikoja, mutta syystä tai toisesta monet tulivat epävarmana kysymään minulta tekijänä, mitä teoksellani tarkoitan. Johtuiko sitten tarjolla olevasta viinistä vai muista tarjolla olevista virikkeistä, että ajatustyö tuntui jäävän monella kesken, mikä johti pyyntöön: en jaksa nyt ajatella, kerro mitä tarkoitat tällä teoksella, niin pääsen jatkamaan kierrosta.

Rien T. Segersin mukaan taideteokselle on ominaista se, että se stimuloi vastaanottajaa aktivoimaan esteettisen koodin. Tämän esteettisen koodin ei kuitenkaan tarvitse olla yhteneväinen minun taiteilijana käyttämäni koodin kanssa (1985, 68.) Eli vastaanottajan tulkinta voi erota omastani jo käytetyn koodin erilaisuuden perusteella. Tämä koodi voi olla esimerkiksi kulttuuritaustaan tai sukupolvien kuiluun liittyvä, jolloin esimerkiksi teoksen sarjakuvamainen toteutustyyli tai hätäinen ”raamatunlausekuorrutus” saa vastaanottajan asettumaan puolustusasemiin, tai mikä pahinta, ohittamaan teoksen täysin. Oli sisäinen todellisuuteni mitä tahansa, vastaanottaja voi jättää sen täysin huomiotta. Ricoeur toteaaakin, että luodut merkitykset riippuvat vastaanottajan käyttämästä koodista, joka muodostuu sosiokulttuurista ja taideteoksen koodin yhteensulautumisesta (1985, 246). Tällainen vaivannäkö voi tuntua taideteoksen vastaanottajasta häiritsevältä, mutta mikäli hän ei halua upottaa itseään valmiiksi pureskeltuun viihteeseen, hänen täytyy olla valmis näkemään myös hieman vaivaa taiteen äärellä.

Semioottisen taidekäsitteilyn mukaan taideteos on merkki. Näin ollen *Kirkkauden päivään* merkkinä kuuluu muutakin kuin toiminta ärsykkeenä reaktion aikaansaamiseksi. Taideteos merkkinä ei nojaudu vain omaan järjestykseensä, vaan se viittaa myös itsensä ulkopuolelle: *Kirkkauden päivä* viittaa totuuteen. Tällöin mikään teos ei ole taideteos itsessään, vaan se toimii ainoastaan osana suurempaa suhdejärjestelmää. Tällaisen suhdejärjestelmän on oltava sellainen, jossa yksi elementti koostuu tulkitsijasta ja hänen tulkinnastaan, toinen elementti merkitsijästä – tässä tapauksessa taideteoksesta konkreettisenä esineenä – ja kolmas elementti merkityksestä, sisällöstä tai viittauksen kohteesta, tässä tapauksessa taiteilijan sisäisestä todellisuudesta. (Vuorinen 1997, 57.) Tulkitsijan rooli on siis kiistaton, voidaan jopa sanoa, että taideteosta ei ole olemassa ilman vastaanottajaa. Tietenkin voidaan saivarrella, että onhan teos taiteilijalle itselleen jotakin, jota voi itsekseen katsoa ja tulkita. Mutta tiettenkin itsekin taiteilijana toivon, että työni eivät jäisi pöytälaatikkoon. Sikäli kuin ihmisenä haluan ymmärrystä, mikä lienee luontainen tarve, on erityisen tärkeää että

sisäiseen todellisuuteeni viittaavaa teosta ei ohitettaisi olankohautuksella tai sorruttaisi ottamaan sitä haltuun latistavasti määritellen (esimerkiksi: tämä nyt on tällainen uskonnollinen / sarjakuvamainen teos ja se siitä).

Vilma Hänninen puhuu tarinallisuudesta viestinnässä ihmisten välillä. Tässä kontekstissa taideteoksen voi rinnastaa tarinaan siksi, että molempia voidaan pitää tekstinä: kirjoitus on tekstiä, kuva on teksti. Sikäli kuin taideteos on teksti, voimme ymmärtää sen myös tällaisena dialogin mahdollistavan käytäntönä. Hännisen mukaan (2003: 24 – 26) ontologinen näkökulma tarkoittaa ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä havaittavaa perustavanlaatuista yhteyttä niin vahvasti, että ihmisen koko oleminen on olemukseltaan tarinallista. Hermeneuttisesta näkökulmasta kerronta ja kerronnan tulkitseminen puolestaan tuovat jotakin olennaista lisää elämään ja sitä koskevaan kokemukseen. Näin ollen kertomukset, tässä yhteydessä taideteokset, eivät vain jäljittele elämää tai välitä kulttuurisia malleja, vaan ne sekä rikastavat elämän merkityksiä, että jäsentävät niitä. Realistinen näkökulma taas korostaa tarinoiden, tai taideteoksien, olevan muunneltavuudessaankin todellisuuden tulkintoja, jotka eivät ole mielivaltaisia tai mielikuvituksen vapaata leikkiä. Tämä johtuu realistisen näkökulman mukaan siitä, että tarinallisuuden eri osa-alueet ovat sidoksissa itsensä ulkopuoliseen todellisuuteen. Sosiaalis-konstruktivistinen näkökulma korostaa symbolisen vuorovaikutuksen merkitystä ihmisten psyykkisten prosessien kehittämisessä. Diskursiivinen lähestymistapa sosiaalis-konstruktionistisessa ajattelussa tarkastelee sosiaalisen todellisuuden rakentumista kielellisissä käytännöissä. ”Mieli” ja ”kokemus” eivät viittaa mihinkään reaaliseen: tästä seuraa se, että tarkastelun keksipisteessä eivät ole ihmisen pään sisäiset tapahtumat, vaan se mitä tapahtuu ihmisten välillä. (Hänninen 2003: 24 – 26.)

Tapausesimerkkinä tulkitsemisen haasteista ja elämää rikastavasta vaikutuksesta kerron erään tilanteen. Sosiaalinen todellisuus pääsi rakentumaan diskursiivisesti huvittavalla tavalla heti *Koetus*-näyttelyn avajaisissa. *Kirkkauden päivä* kertomuksena näkemykseni mukaisesta totuudesta taisi tuoda eräälle näyttelyvieraille ristiriitaisen kokemuksen, (jonka aktiivinen jäsentäminen taisi unohtua hänen juomansa viinimäärän myötä.) Mutta

hän ryhtyi ilokseni kiivaaseen keskusteluun kanssani, toisin kuin suurin osa vieraista. Tämä mies tuli asiakseen kysymään *Kirkkauden päivää* aikansa mittailtuaan, että olenko uskonnonvastainen. En halunnut antaa heti suoraa vastausta, koska halusin ehdottomasti kuulla ne perustelut, joiden pohjalta hän oli tulkintansa tehnyt. Hän oli tulkinnut minut uskonnonvastaiseksi, koska teoksen ihmishahmot olivat hänen mielestään niin surkean näköisiä raamatunlauseiden ympäröidessä heitä. Teoksessahan on myös monia iloisia hahmoja, mutta ne on piirretty ylösalaisin, tätä mies ei ollut huomannut. Toinen peruste muistaakseni oli se, että olin repinyt Raamatun. Mies oli tulkinnastaan melko varma, ja tuli siitä entistä varmemmaksi pukiessaan ajatuksiaan sanoiksi. Kiitin häntä mielenkiinnosta teostani kohtaan ja hänen inttäessään edelleen tarkoitusperiäni päätin paljastaa korttini.

Kerroin, että teoksellani haluan saada ihmiset ennen kaikkea ajattelemaan ja että ilokseni tämä pyrkimys oli hänen kohdallaan onnistunut. Ikävää oli se, että hänen ajattelunsa tuntui jääneen puolitiehen, olihan hän tulkinnut teoksen välittämän totuuden aivan päinvastaiseksi kuin olin sen tarkoittanut – tätä en sanonut hänelle suoraan. Sen sijaan kerroin olevani ”umpiuskovainen hihhuli”. Hetken asiaa sulateltuaan mies kokosi itsensä ja alkoi syyttää minua kovaäänisesti fundamentalistiksi, jonka teos on pelkkää propagandaa! Raportin lukija varmasti ymmärtää viimeistään tässä vaiheessa, että tämä tilanne on ollut yksi olennainen inspiraation lähde raportin teemaa valitessani. Joka tapauksessa tilanne huvitti ja mies oli kuolemanvakavissaan, vaikka ei ollutkaan täysin selvin päin. Hän joka tapauksessa tuli huomaamattaan puhuneeksi itsensä pahasti pussiin – toivottavasti hän ei nolostunut liikaa.

Joka tapauksessa tilanne paljasti tämän vastaanottajan vahvat ennakko-oletukset. Tuntui, kuin hän olisi projisoinut oman vihamielisyytensä uskontoa kohtaan (josta hän itse kertoi myöhemmin) teokseni ominaisuudeksi. Ja kun hän huomasi olevansa väärillä jäljillä, käänsi hän projektionsa minuun, jolloin muutuin hänen silmissään propagoivaksi fundamentalistiksi. Olin tilanteessa täysin rauhallinen ja pikemminkin otettu teoksen saamasta huomiosta kuin närkästynyt. Ehkä tämä vastaanottaja peilasi itseään teokseeni

ja sitten minun tyyneen pintaani ja näki omat, loukatut ja vihaiset kasvonsa. Teoksen kertomus jäi vastaanottajan oman kertomuksen jalkoihin, eivätkä ne päässeet yhdentymään. Ehkä kyseinen herra olisi jossakin muussa tilanteessa ja paremmalla ajalla malttanut keskittyä teokseen sen vaatimalla intensiteetillä, jolloin hän olisi voinut dialogisesti punnita omia näkemyksiään kaikessa rauhassa suhteessa minun välittämääni käsitykseen totuudesta. *Kirkkauden päivä* ei nähdäkseni kuitenkaan ole liian vaikea ymmärtää, jos sille antaa tarpeeksi aikaa. Mutta ei se liian yksiselitteinenkään ole.

Taideteoksen yleisöllä on oma roolinsa teoksen välittämän totuuden hahmottamisessa. Taiteilija ei voi kaataa heidän niskaansa rautalangasta väännettyä sanomaa syyllistymättä yleisön esineellistämiseen. Jossakin eri yhteydessä olisi kiinnostavaa pohtia, onko olemassa tilanteita joissa tällainen toiminta oikeuttaisi itsensä. Joka tapauksessa taideteos, jota ei ole valmiiksi pureskeltu, voi haastaa yleisön hedelmälliseen vuoropuheluun itsensä kanssa. Mikäli yleisö vain viitsii ryhtyä siihen. Ilmeisesti liian helppotajuinen totuutta välittävä työ tulkitaan helpommin tuputtamiseksi, mutta toisaalta haastavampi teos ohitetaan helpommin kokonaan tai sen pohtiminen jätetään puolitiehen. Tällöin teoksen välittämä totuuskin voidaan tulkita virheellisesti, jopa täysin taiteilijan intention vastaisesti, kuten kuvailemassani tapauksessa.

7. Päätelmät

Kirkkauden päivä on ainakin siinä mielessä onnistunut teos, että se herätti pohdintaa yleisön lisäksi myös minussa itsessäni. Käydessäni erilaisia teorioita läpi raporttiani varten olen joutunut peilaamaan omia motiivejani taiteen tekemiseen hyvin kriittisesti, samoin kun olen joutunut tutkimaan itseäni oman totuuskäsitykseni tarjolle tuovana kristittynä taiteilijana.

Keskeiset havaintoni prosessin kuluessa ovat olleet seuraavanlaisia. Ensinnäkin oikeaa taidetta voi tehdä piirtämällä, maalaamisen vaatimus edustaa lähinnä asiantuntematonta arkiajattelua. Taidetta kannattaa tehdä itseisarvona, ei ensisijaisesti siksi, että sillä voisi tienata suuria rahasummia. Ensinnäkään tämä ei todennäköisesti onnistu, ja toisekseen taiteen funktio latistuu herkästi rahan sanelemille arvoille. Tämä on vaatinut irtaantumista lapsuudenkodissa omaksumistani asenteista. Taidetta olisi hyvä tehdä sen itsensä vuoksi, tai edes luomisesta tulevan tyydytyksen takia.

Kristittynä voin palvella Jumalaa tekemällä mahdollisimman hyvää taidetta, jolloin sitä ei voi alistaa esimerkiksi ihmisten rajallisen käsityskyvyn tai sääntöjen alle. Kun etsin vilpittömästi totuutta, minulla on todellinen vapaus, niin ihmisenä kuin taiteilijana. Minun ei tarvitse piilotella ihmisten tekemässä karsinassa, koska tuomarini on Kristus, totuus, joka valaisee kaikki motiivini. Kristillisen taiteen ei tarvitse olla kiiltokuvamaista, eikä se automaattisesti ole myöskään propagandaa. Tässä kohden taiteilija törmää omaan vastuuseensa – myös Jumalan edessä. Tarkoitus, totuuden välittäminen, ei aina pyhitä keinoja, jos keinot esineellistävät muita ihmisiä. Tämä olisi itsessään vastaista kristinuskolle, joka perustuu ihmisen omaan valinnanvapauteen. *Kirkkauden päivä* kertoo näistä ihmisten valinnanvapauden reaktioista, katsottuna näkökulmastani krtistittynä taiteilijana. Teoksen vastaanottajat voivat arvioida näkemyksiäni vapaasti ollessaan dialogissa itse teoksen kanssa. Tästä voi syntyä hienoja, uusia ajatuksia ja näkökulmia, mikäli vastaanottaja malttaa tulkita teoksen viestin kunnolla.

Kirkkauden päivä ei teoksena ole siinä mielessä vallankumouksellinen, että se vastaa jo varhaisia taideteorioiden määritelmiä taiteen representoivasta luonteesta. Toisaalta kyseinen teos täyttää myös uudempien teorioiden taitedeoksen määritelmät. Sitä nämä teoriat eivät kuitenkaan kerro, onko *Kirkkauden päivä* hyvää vai huonoa taidetta. Tähän kysymykseen voin palata joskus tulevaisuudessa, koska problematiikka kiinnostaa

minua edelleen. Teosta ei joka tapauksessa tee huonoksi se, että se on kristityn tekemä, ja että tämän maailmankuva heijastuu teoksen sanoman kautta myös yleisölle pohdittavaksi. Jos teos olisi propagandistinen tai relativistinen, sen arvo taiteena kyllä latistuisi. Propagandasta vapaa viestin välittäminen ja taiteilijan kokemuksen selventäminen yleisölle on yksi taiteen olemukseen kuuluvista perusfunktioista.

Teoksena *Kirkkauden päivä* eroaa perinteisimmästä taiteesta sarjakuvamaisen ilmaisunsa vuoksi, mutta se ei millään tavalla riko taiteen määritelmien rajoja. Teos ei ole propagandaa, koska se ei anna suorita, rautalangasta väännettyjä vastauksia siitä, kuinka itse totuuden ymmärrän. Yleisö voi käydä teoksen kanssa vuoropuhelua, jolloin teoksen välittämä totuus ei näyttäydy esineellistävänä, vaan dialogisena, kuitenkaan relativismiin sortumatta.

Opinnäytetyö oli minulle rohkaiseva kokemus, mutta samalla se asetti minut monessa kohtaa nöyrälle paikalle. "Polvitietä käydessäni", omat heikkouteni tunnustaen, olen saanut tehtyä teoksen, *Kirkkauden päivän*, jota pidän parhaana tähän asti tekemistäni töistä. Mitä tämän raportin kirjoittamiseen tulee, se on selkeyttänyt monia ajatuskulkujani, ja antanut lisää tukea niille ajatuksen poikasille, joita minulle on vuosien varrella ehtinyt kertyä arkeni lisäksi niin yliopisto- kuin ammattikorkeakouluopinnoissani. On vapauttavaa valmistua kuvataiteilijaksi, vaikka pelkkä todistus ei minusta taiteilijaa teekään. Tulevaisuus paljastaa sen, kuinka taiteilijan identiteettini lähtee kehittymään nyt, kun olen vasta alussa.

LÄHTEET

- Billgren, E. 2010. Mitä on taide. Ja sata muuta tositärkeätä kysymystä. Helsinki: Teos.
- Carroll, N. 1999. Philosophy of Art. A Contemporary Introduction. New York: Routledge.
- Cassirer, E. 1923 – 1929. Philosophie der symbolischen Formen I-III. Berlin 1923 – 1929.
- Cassirer, E. 1947. An Essay on Man. An Introduction to a Philosophy of Human Culture. New Haven 1947.
- Furst, L. R. 1995. All is true, The claims and strategies of realist fiction. United States of America: Duke University Press.
- Gadamer, H-G. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Tampere: Vastapaino.
- Hamburger, K. 1979. Wahrheit und ästhetische Wahrheit, Stuttgart: Klett & Cotta < Furst 1995: All is true, The claims and strategies of realist fiction. United States of America: Duke University Press.
- Hänninen V. 2003. Sisäinen tarina, elämä ja muutos, Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jula, J. (toim.) 2007. Taiteen etiikka. Turku: Areopagus.
- Kanttonen, L. 2007. Tahroja esityksessä. Yhteisötaiteen etiikka, teoksessa Taiteen etiikka, toim. Jari J. 2007. Turku: Areopagus 37 – 72.
- Kester, G. 1999. The Art of Listening (and of Being Heard). Teoksessa Third text, Third World Perspectives on Contemporary Art & Culture. Liverpool. 19 – 26.
- Lammenranta, M. & Haapala A. (toim.) 1987. Taide ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikkonen, K. 2005. *Kuva ja sana*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ojansuu, J. 2004. Rajalla oleva ihminen. Helsinki: WSOY.
- Puolimatka, T. 2010. Tiedekeskustelun avoimuuskoe. Helsinki: Kustannus Oy Uusi Tie.
- Puolimatka, T. 2009. Usko, tiede ja evoluutio. Helsinki: Kustannus Oy Uusi Tie.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Pipiliaseura.
- Ricoeur, P. 1985. Time and Narrative vol. 3. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Saarisalo, A. 2009. Raamatun sanakirja. Data Universum Oy.

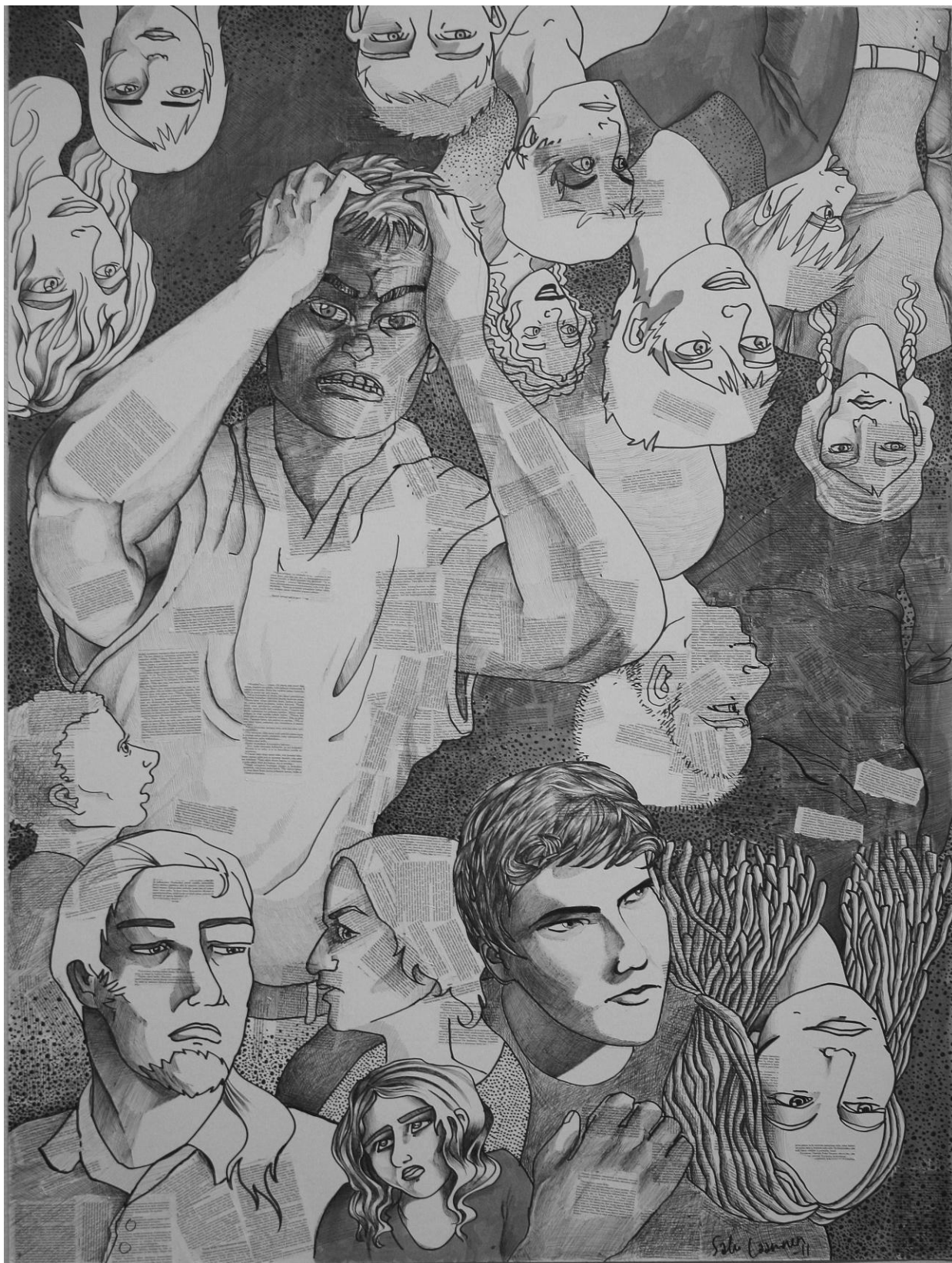
Segers, R.T. 1985. Kirja ja lukija. Juva: WSOY.

Vuorinen, J. 1997. Taideteos merkinä. Helsinki: SKS.

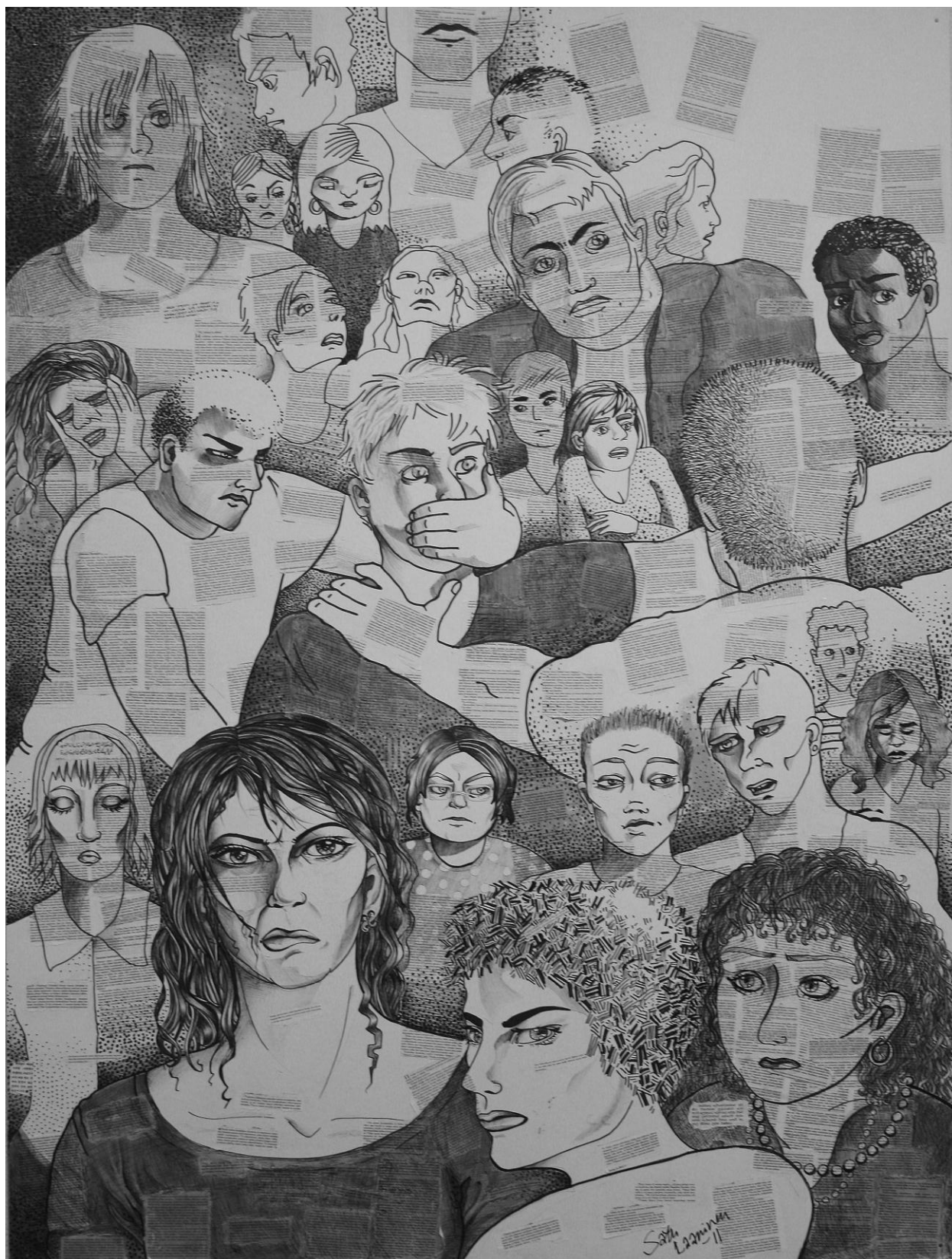
MUUT LÄHTEET:

Helsingin Sanomat 28.7.2011 Etuoikeus syrjiä muita. <http://www.hs.fi/juttusarja/luoma-aho/artikkeli/Etuoikeus+syrji%C3%A4+muita/1135268116410> 15.9.2011

Sorjonen O., Sanomalehti Karjalainen 3.4.2011

↑ Kukitettu

← Noutopöytä, taustalla *Kirkkauden päivä*

↓ Teos päätyseinällä

